

Институт за човекови права

ПРИМЕНА НА ПРИСТАПОТ ЗАСНОВАН
НА ЧОВЕКОВИ ПРАВА ЗА ВРЕМЕ
НА КОВИД-19 КРИЗАТА

ОБРАЗОВАНИЕТО ВО ВРЕМЕ НА ПАНДЕМИЈА

- резултати од истражување -

USAID
ОД АМЕРИКАНСКИОТ НАРОД

B | T | D The Balkan Trust
for Democracy

A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

ОБРАЗОВАНИЕТО ВО ВРЕМЕ НА ПАНДЕМИЈА

- резултати од истражување -

Проект: „Примена на пристапот заснован на човекови права за време на Ковид-19 здравствената криза”

Проектот е финансиски поддржан од Балканскиот труст за демократија, проект на Германскиот Маршалов Фонд на САД и УСАИД.

Спроведувач на проект:
Институт за човекови права

Уредник:
д-р Весна Стефановска

Истражувач:
Тамара Доновска

Скопје, декември 2021 г

Мислењата изразени во ова истражување не секогаш ги одразуваат гледиштата на Балканскиот труст за демократија, Германскиот Маршалов Фонд на САД, УСАИД или на Владата на САД.

Содржина

1. Вовед.....	4
2. Што претставува пристапот заснован на човекови права и неговата улога во образованието.....	6
3. Методологија	8
4. Резултати од спроведеното анкетаирање	11
4.1. Прашалник за ученици.....	11
4.2. Прашалник за наставници.....	29
5. Препораки од испитаниците	45
5.1. Учениците препорачуваат	45
5.2. Наставниците препорачуваат	47
6. Заклучоци.....	48

1. Вовед

Образованието е неизбежен дел од животниот циклус на секоја индивидуа, па поради тоа неговиот квалитет има огромно влијание врз нејзиниот континуиран развој. Правото на образование како човеково право за прв пат го сретнуваме во Универзалната декларација за човекови права од 1948 година.¹ Во нашето законодавство, правото на образование е уредено во член 44 од Уставот кој предвидува дека секој има право на образование кое е достапно на секого под еднакви услови, додека пак посебните закони ги уредуваат условите и реализацијата во основното, средното и високото образование.² Од меѓународен аспект, Универзалната декларација за човекови права во член 26 предвидува дека секој има право на образование, додека пак Европската конвенција за човекови права во член 2 од Протоколот 1 предвидува дека на никого не може да му се одземе правото на образование. Понатаму, ова универзално право е предвидено и во Конвенцијата за правата на детото, УНЕСКО Конвенцијата против дискриминација во образованието, Меѓународниот пак за економски, социјални и културни права како и во други меѓународни инструменти.

На 11 март 2020 година беше прогласена глобална пандемија од страна на Светската здравствена организација. Оваа пандемија предизвикана од вирусот Ковид-19 несомнено имаше огромно влијание врз човековите права, па неизбежно беше и нејзиното влијание врз образованието. Во нашето секојдневие настанаа промени кои целосно го сменија начинот на функционирање. Голем дел од човековите права беа ограничени, со цел да се намали ширењето на болеста и нејзините последици. Новото нормално донесе и нови правила на функционирање, максимално искористување и имплементирање на електронски алатки за спроведување на секојдневните обврски. Правото на образование, односно образовниот процес претрпе огромни промени како резултат на пандемијата, а последиците од нејзиното влијание допрва ќе ги дознаеме. Целосната трансформација која настана како резултат на пандемијата, несомнено суштински влијаеше на спроведување на образовниот процес, во однос на неговото реализирање од страна на наставниците, но и од аспект на проактивност на учениците и нивна заинтересираност во следење на наставата на далечина.

Промените во реализација на образовниот процес не ја одминаа ниту Република Северна Македонија. На 10 март 2020 година Владата на РСМ донесе одлука за прекин на воспитно – образовниот процес во детските градинки, во основното, средното и високото образование. На 18 август истата година, Владата донесе одлука според која наставата во основите и средните училишта, за учебната 2020/2021 година, ќе се одвива на далечина, со исклучок на учениците од прво до трето одделение за кои се дозволи да посетуваат настава со физичко присуство во училница, согласно со капацитетите на училиштата за спроведување на планот и протоколите на Министерството за образование и наука и со одобрување од родителите.

¹ UN, United Declaration of Human Rights 1948, <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>

² Устав на Република Македонија, „Службен весник на РМ“ број 52/1991 година

Ова истражување има за цел да ги разгледа перспективите на двете најзасегнати страни во образовниот процес односно, на учениците и наставниците во учебната 2020/2021 година. За таа цел беа подготвени два прашалника, односно еден прашалник за наставници и еден за ученици кои се однесуваа на учебната 2020/2021 година.

Прашањата за учениците беа насочени кон споделување на нивните искуства со учење на далечина, дали сите ученици имале пристап до интернет и компјутер, дали го совладале материјалот, што научиле од учењето на далечина и со кои предизвици и потешкотии се соочиле во тој процес. Прашањата за наставниците беа конципирани на начин да ги прикажат нивните искуства со учењето на далечина, како се справиле со предизвикот и со кои проблеми се соочиле при подготвување на часовите и нивна реализација.

Резултатите од истражувањето имаат за цел да ги презентираат предностите и предизвиците со кои се соочиле учениците и наставниците во текот на реализација на наставата на далечина со цел државата да може да извлече препораки како да постапува доколку во иднина се јави потребата повторно наставата да се одвива на далечина. Во текот на истражувањето не е направена анкета со родителите, но тоа, сепак, не значи дека тие не се дел од образовниот процес на секој ученик. Напротив, во услови на пандемија тие беа засегната страна која треба да биде консултирана доколку образовниот процес повторно се најде во слична ситуација.

Генерален заклучок од истражувањето кој може да се извлече од учениците е дека тие преферираат настава со физичко присуство поради повеќе причини, но првенствено поради социјализација и можноста за полесно совладување на материјата како и заради немање на соодветна опрема за следење на наставата.

Истражувањето покажа дека голем дел од учениците се соочуваат со нарушено менталното здравје, социјална изолација и дистанцирање од другите соученици и другари.

Наставниците сметаат дека наставата на далечина влијаела на квалитетот на стекнатото образование од повеќе причини пред се потребна е нејзина соодветна адаптација, со цел фокусирање на ефективност, ефикасност и благосостојба на ученици и креирање на наставна програма која ќе соодветствува на ваков тип на настава. Исто така тие посочуваат и на потреба од обезбедување на соодветни уреди за наставниците за реализација на наставата на далечина.

2. Што претставува пристапот заснован на човекови права и неговата улога во образованието

Пристапот заснован на човековите права - (Human rights-based approach) е методолошка рамка чија цел е интегрирање на човековите права во сите развојни програми, проекти и активности. Кај пристапот заснован на човековите права лицата не се само пасивни корисници на услуги, туку се иматели на права, односно имаат право да бараат остварување и заштита на права од носителите на должности, кои пак имаат обврска да обезбедат остварување на тие права.³

Примената на пристапот заснован на човекови права во образованието се базира на почитување на основните човекови права и принципите на недискриминација и еднаквост, одговорност, транспарентност и учество. Наставниците, родителите, училиштата и надлежните институции се обврзани да ги исполнат своите обврски и да ги поддржат учениците во поединечно остварување на правото на образование. Примената на пристапот заснован на човекови права (ПЗЧП) гарантира дека образованието мора да биде недискриминирачко и достапно до сите ученици. Оттаму, целта на ПЗЧП во образованието е едноставна – да гарантира дека секое дете ќе има пристап до квалитетно образование кое ќе ги почитува и промовира неговите/нејзините права на дигнитет и оптимален развој. Имајќи го предвид погоре наведеното, примената на ПЗЧП во образовниот процес е особено важна во исклучителни ситуации кога светот се соочува со пандемијата предизвикана од коронавирусот. Ненадејната транзиција на наставата со физичко присуство во настава на далечина, покажа дека образовните системи, вклучително и нашиот, не беа подготвени на ваков чекор поради недостатокот од дигитална инфраструктура и користење на дигитални технологии.⁴

ПЗЧП има за цел да ги детектира недостатоците кои постојат во реализација на образовниот процес, како што е потребата од признавање на правото на пристап до интернет како дел од правото на образование, но и потсетување дека затворањето на училиштата не го засегна само правото на образование, туку и други права како правото на здравје и слично. Ова укажува на потребата државите, вклучително и нашата, да промовираат политики и програми кои имаат холистички пристап до правото на образование и анализа на потребата од поголема социјализација на учениците и подобрување на нивната психолошка благосостојба.

Досегашните анализи се индикатор дека пандемијата има значајно влијание врз квалитетот на стекнатото образование, пристапот до образование поради воспоставените виртуелни методи на следење на наставата, со што најранливи се децата од маргинализираните групи кои не ги уживаат истите услови како и останатите

³ Коцевски Гоце, Атанасова Маја, Петровска Натали, Аврамовски Дарко, Бендевска Ена и Стојаноска Маја. „Прирачник за примена на пристапот заснован на човекови права“. Институт за човекови права.

⁴ Fundamental Rights Report 2021, <https://fra.europa.eu/en/publication/2021/fundamental-rights-report-2021>

ученици и студенти. Според податоците од УНЕСКО, дури 1.6 милијарди ученици од 190 држави во светот ја следеле наставата надвор од училиштата, додека 100 милиони наставници и друг наставен кадар биле засегнати од затворањето на образовните институции.⁵

Ова истражување, преку примена на пристапот заснован на човекови права има за цел да ги утврди предизвиците со кои се соочиле наставниците и учениците при следење на наставата на далечина во учебната 2020/2021 година. Истовремено да им даде можност да го искажат своето мислење поврзано со квалитетот на стекнатото образование, но и самите доброволно и анонимно да понудат можности за подобрување на образованието од кое придобивки ќе имаат трите засегнати страни – наставниците, учениците и родителите.

⁵ [One year into COVID-19 education disruption: Where do we stand? \(unesco.org\)](https://www.unesco.org/en/education/one-year-into-covid-19-education-disruption-where-do-we-stand)

3. Методологија

Истражувањето за влијанието на пандемијата врз образованието се состоеше од два прашалника наменети за наставници и ученици од средните училишта на територијата на Град Скопје. Процесот на остварување на комуникација со средните училишта на територијата на Град Скопје, доставување на прашалниците и оставање на временски простор за нивно одговарање се одвиваше приближно еден месец (2 ноември 2021- 4 декември 2021 година).

Согласно методолошкиот пристап, во истражувањето учествуваа 241 наставник. Од приближно 20.000 ученици во средните училишта на територијата на Град Скопје, во ова истражување учествуваа вкупно 1699 ученици. Со ова се исполнува репрезентативниот примерок поголем од 1000 ученици што е доволна бројка за да можат да се добијат релевантни податоци со маргина на грешка +/- 4% при интервал на доверба од 95%.

Од вкупно 241 прашалник за наставници, 215 се одговорени на македонски јазик и 25 на албански јазик. Кај учениците, од вкупно 1699 прашалници, 1333 се одговорени на македонски јазик и 366 на албански јазик. На овој начин се овозможи поголема инклузивност во спроведување на истражувањето и одговарање на прашалниците.

Во рамките на истражувањето беа исконтактирани сите 23 училишта, од кои 15 позитивно одговорија на барањето да бидат вклучени во одговарање на прашалниците и тоа:

- Средно училиште на Град Скопје „Раде Јовчевски Корчагин“
- Средно училиште на Град Скопје „Михајло Пупин“
- Средно училиште на Град Скопје „Боро Петрушевски“
- Средно училиште на Град Скопје „Орце Николов“
- Средно училиште на Град Скопје „Кочо Рацин“
- Средно училиште на Град Скопје „Панче Арсовски“
- Средно училиште на Град Скопје „Васил Антевски Дрен“
- Средно училиште на Град Скопје „Владо Тасевски“
- Средно училиште на Град Скопје „Браќа Миладиновци“
- Средно училиште на Град Скопје „Арсени Јовков“
- Средно училиште на Град Скопје „Лазар Танев“
- Средно училиште на Град Скопје „8 Септември“
- Средно училиште на Град Скопје „Цветан Димов“
- Средно училиште на Град Скопје „Д-р Панче Караџозов“
- Средно училиште на Град Скопје „Шаип Јусуф“

Пред започнување на истражувањето, прашалниците беа доставени до Министерството за образование и наука и Бирото за развој на образование. По добивање на позитивното мислење од Бирото за развој на образование, прашалниците беа споделени електронски до одговорните лица назначени од училиштата, при што некои

од прашалниците поради технички и други услови беа одговорени и доставени до Институтот за човекови права во печатена форма.

Одговарањето на прашалниците беше на доброволна основа, па оттаму добиените одговори се анонимни без собирање на информации кои ќе можат да го идентификуваат испитаникот, неговите лични податоци или електронска пошта.

Прашалник за ученици

Прашалникот за ученици се состоеше од 27 прашања од отворен и затворен тип, од кои 2 вида на прашања се од затворен тип. Тоа се прашања каде испитаникот може да избере еден одговор како и прашања на кои испитаникот има можност да одбере повеќе одговори. Прашалникот за ученици беше дизајниран со намена да ги детектира предизвиците со кои се соочиле учениците при остварување на правото на образование за време на пандемијата и одвивање на наставата на далечина. Прашањата беа поделени во неколку сегменти како што следи:

- Демографски податоци – односно возраста на учениците, полот како и дали учат во гимназија или стручно средно училиште,
- Прашања поврзани со човековите права – овие прашања имаа за цел да испитаат дали учениците се запознаени со човековите права и за тоа кои права сметаат дека им се повредени за време на пандемијата,
- Услови во кои испитаникот (ученикот) ја следел наставата - за следење на наставата на далечина, имаше потреба да се исполнат одредени услови со цел таа да биде непречена. Овие прашања се фокусираат на потешкотиите со кои се соочија учениците при следење на наставата,
- Квалитет на настава и практична настава – оваа група прашања се осврна на квалитетот на наставата и можноста за одржување на практична настава за време на пандемијата,
- Поддршка овозможена од страна на училиштето - искуства на соучениците со попреченост и психолошка поддршка за учениците кои имаа потешкотии со справување со последиците од пандемијата,
- Отворени прашања за искуства или ставови на учениците во врска со аспекти што можеби не се опфатени со прашалникот.

Прашалник за наставници

Прашалникот за наставници се состоеше од 28 прашања од отворен и затворен тип, од кои имаше два вида на прашања од затворен тип, прашања каде испитаникот може да избере еден одговор како и прашања на кои испитаникот има можност да одбере повеќе одговори. Прашалникот за наставници беше дизајниран со намена да ги детектира потешкотиите со кои се соочиле наставниците при спроведување и реализирање на наставната програми за време на пандемијата, како и со кои проблеми се соочиле при подготовка на часовите и нивната реализација. Прашањата беа поделени во неколку сегменти како што следи:

- Демографски податоци – односно возраста на наставниците, полот, нивото на образование како и дали предаваат во гимназија или стручно средно училиште,
- Консултација за начин на спроведување на наставата, соодветни препораки за спроведување на истата – дали наставниците биле консултирани во врска со начинот и препораките за спроведување на наставата,
- Услови во кои испитаникот (наставникот) ја одржувал наставата – дали имал соодветни услови и техничка опрема за непречено одвивање на наставата,
- Квалитет на настава и практична настава – оваа група прашања се осврна на квалитетот на наставата и можноста за одржување на практична настава за време на пандемијата,
- Поддршка овозможена од страна на училиштето - искуства со учениците со попреченост и психолошка поддршка за учениците кои имале потешкотии со справување со последиците од пандемијата,
- Отворени прашања за искуства или ставови на наставници во врска со аспекти што можеби не се опфатени со прашалникот.

4. Резултати од спроведеното анкетање

Прашалниците се однесуваат на учебната 2020/2021 година и искуствата на учениците при спроведување на наставата на далечина согласно протоколите и плановите донесени од страна на Министерството за образование и наука.

Во учебната 2020/2021 година, учениците и наставниците се соочија со проблеми при почеток на учебната година, односно создавање на нефункционална платформа која дополнително го отежна и одложи почетокот на учебната година.

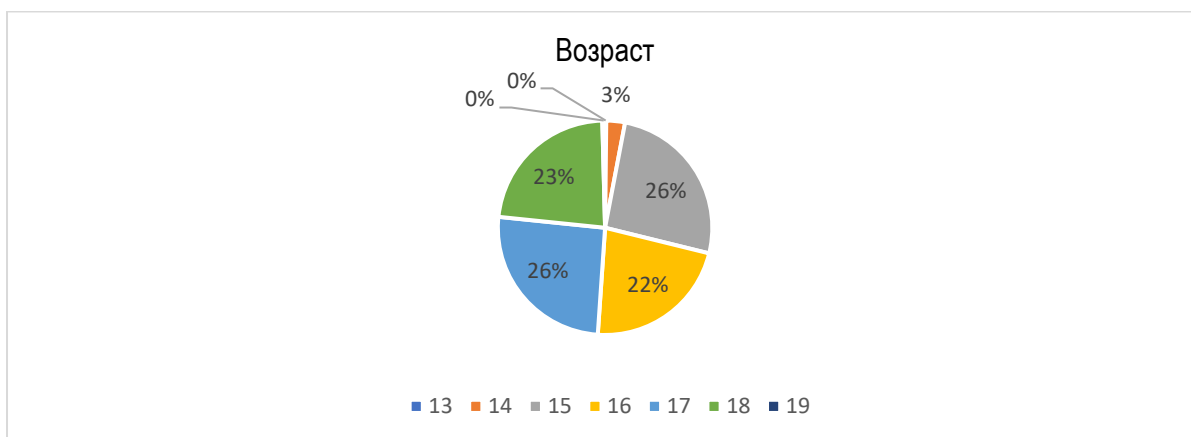
Секој прашалник се осврнува на различните аспекти и сегменти од образовниот процес врз кои наставата на далечина имаше некакво влијание.

4.1. Прашалник за ученици

Прашалникот наменет за ученици беше одговорен од 1699 испитаници. Во однос на демографските податоци, беа земен предвид возраста, полот како и дали испитаниците учат во гимназија или стручно средно училиште.

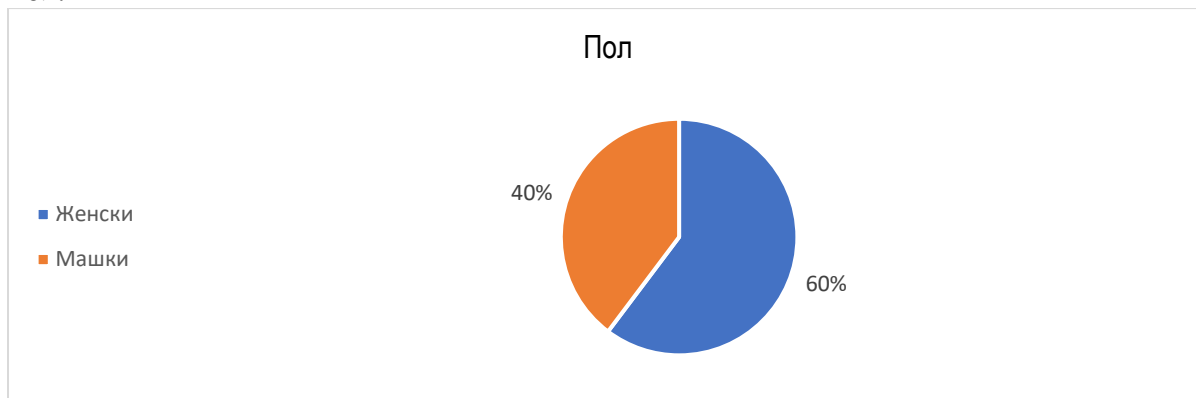
4.1.1. Возраст

Првото прашање кое беше опфатено во прашалникот беше возраста на испитаниците. По 26% од испитаниците се на возраст од 15 и 17 години, по 22% се на возраст од 16 и 18 години.

4.1.2. Пол

Во однос на полот 60% од испитаниците се од женски пол, додека пак 40% се од машки пол.

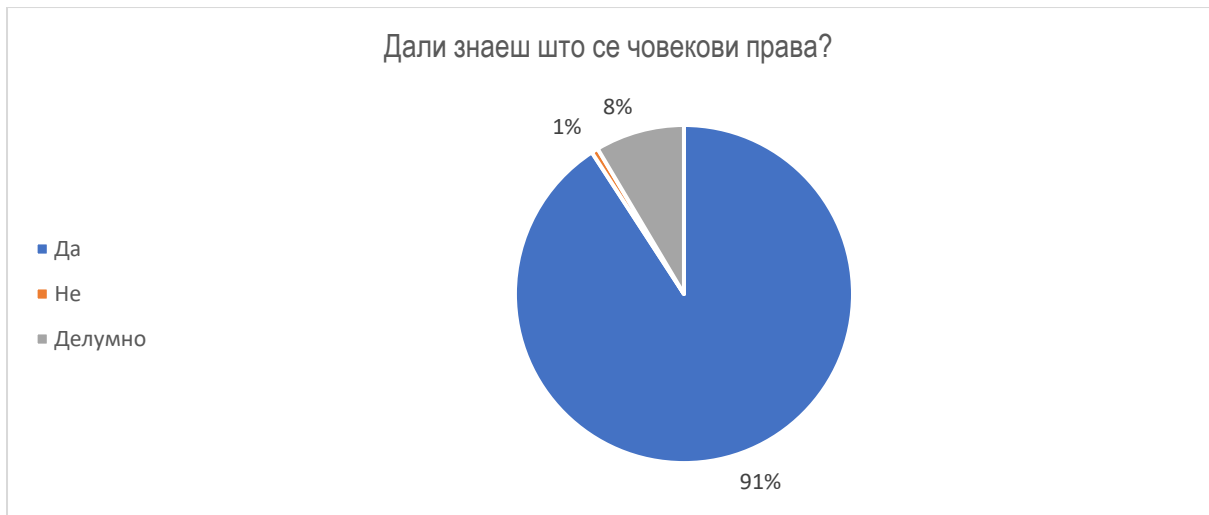
4.1.3. Училиште

Најголем дел, 77%, од испитаниците посетуваат настава во стручно средно училиште, додека останатите посетуваат настава во гимназија.

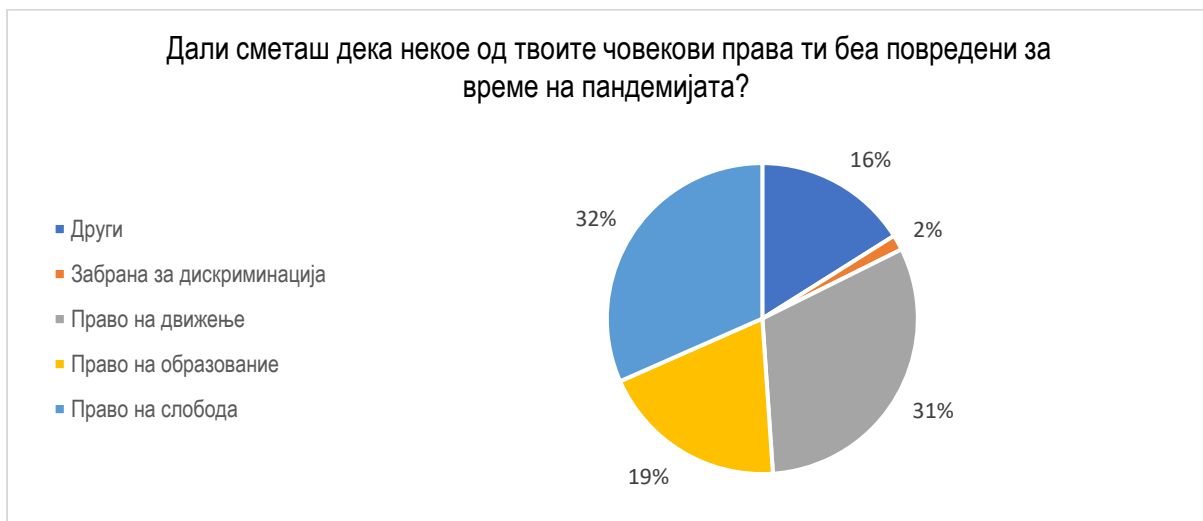
4.1.4. Дали знаеш што се човекови права?

На прашањето „Дали знаеш што се човекови права?“ 91% од испитаниците одговориле дека се запознаени со човековите права, додека пак 8% одговориле дека делумно се запознаени и само 1% одговориле дека не знаат што претставуваат човековите права. Ова прашање е добар индикатор за информираност и покажува високо ниво на свесност на учениците за нивните права.

4.1.5. Дали сметаш дека некое од твоите човекови права ти беа повредени за време на пандемијата?

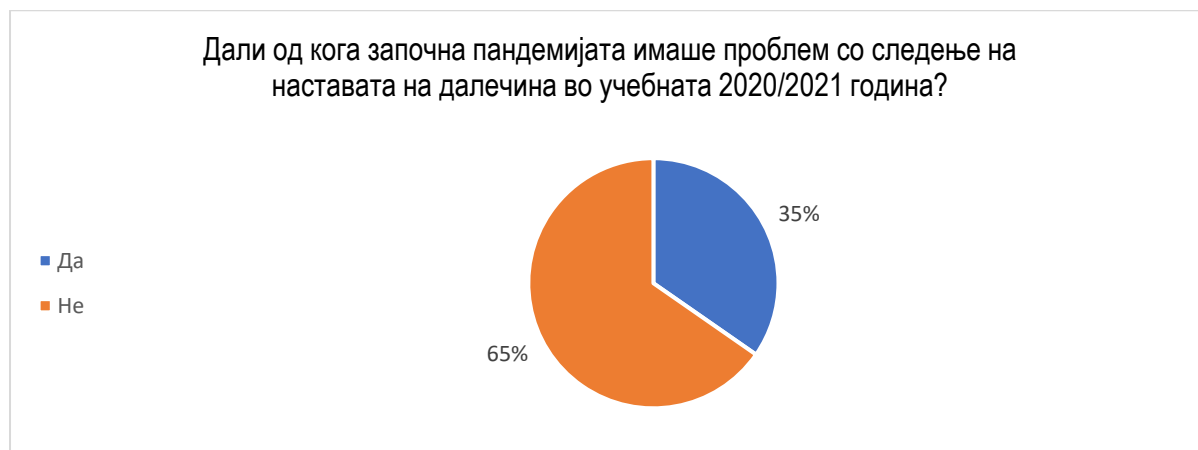
Во однос на тоа кои права учениците сметаат дека им биле повредени за време на пандемијата, најчесто избрани одговори се: правото на слобода и движење со 32 и 31% соодветно. Интересно е дека учениците не сметале дека правото на образование им е повредено, на исто ниво како правото на слобода и правото на движење.

4.1.6. Дали од кога започна пандемијата имаше проблем со следење на наставата на далечина во учебната 2020/2021 година?

Во однос на проблемите со следењето на наставата на далечина 65% од испитаниците одговориле дека немале проблем, додека 35% од испитаниците одговориле дека имале проблем. Со оглед на резултатот можеме да заклучиме дека иако поголемиот дел од

испитаниците не се соочиле со проблеми, значителен дел имале проблеми при следење на наставата на далечина, а со тоа и при остварување на правото на образование.

4.1.7. Дали дома имаше услови (сопствен компјутер, стабилна интернет врска, просторија) каде без прекин можеш да ја следиш наставата?

Во однос на условите во кои учениците ја следеле наставата на далечина, 78% од испитаниците имале услови за следење на наставата на далечина, а 22% одговориле дека немале услови за следење на наставата, што значи дека повеќе од 2/3 од испитаните ученици имале сопствен компјутер со интернет и просторија за следење на наставата на далечина

4.1.8. Доколку одговори на претходното прашање не, образложи кои услови ти недостасуваа за следење на наставата.

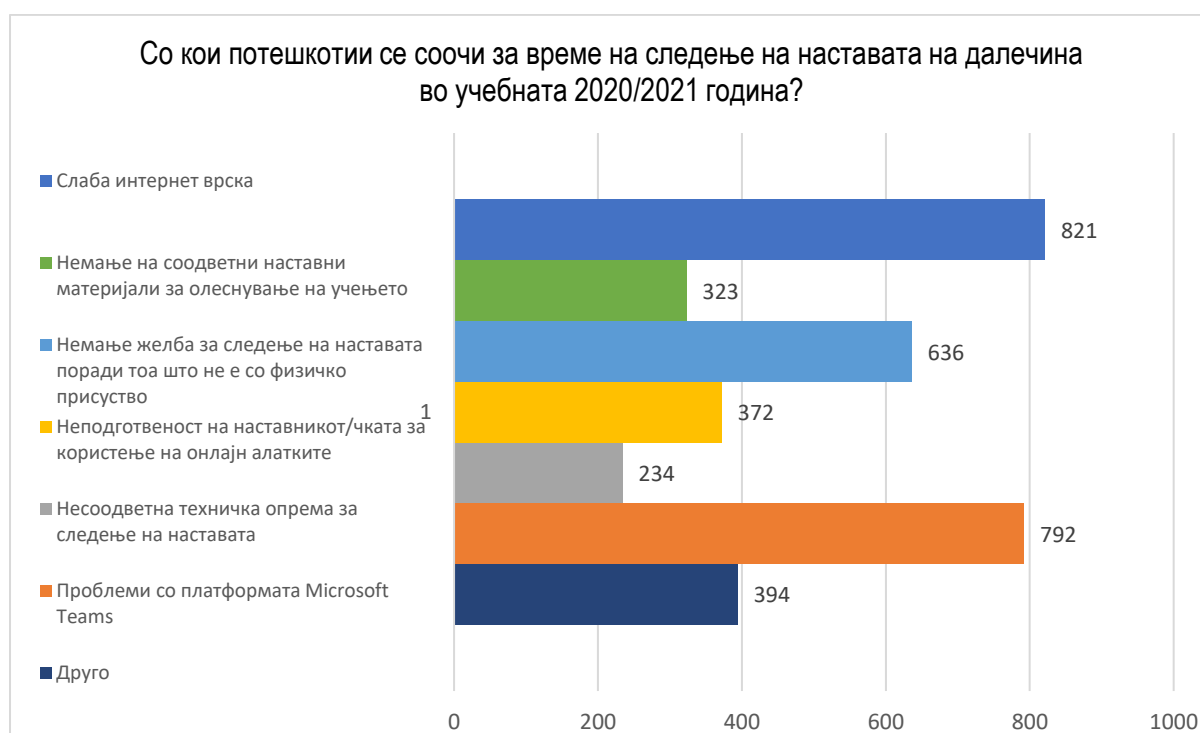
Ова прашање не беше задолжително за сите испитаници, 287 од испитаниците одговориле дека следните услови им недостасувале за непречено следење на наставата:

- Немање стабилна интернет корекција;
- Немање на соодветна опрема за следење на наставата;
- Немање соодветна просторија за следење на наставата;

- Преоптовареност на интернет конекцијата поради многу уреди во домаќинството;
- Проблеми со платформата.

4.1.9. Со кои потешкотии се соочи за време на следење на наставата на далечина во учебната 2020/2021 година?

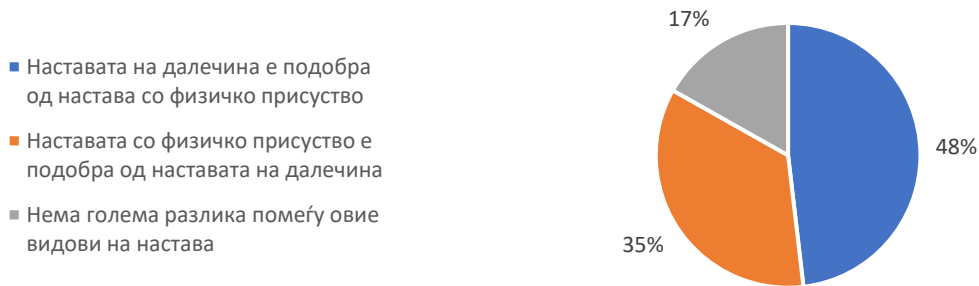
На ова прашање испитаниците имаа можност да изберат повеќе од еден одговор. Најголем дел од испитаниците како и на претходното прашање одговориле дека имале проблеми со интернет врската и со платформата Microsoft teams. Воедно, 636 испитаника истакнале дека немале желба за следење на наставата поради тоа што не е со физичко присуство.

4.1.10. Дали сметаш дека наставата на далечина е со ист квалитет како онаа со физичко присуство?

Во однос на квалитетот на наставата, односно дали поквалитетна е наставата на далечина или наставата со физичко присуство, 48% од испитаниците сметаат дека наставата на далечина е подобра од настава со физичко присуство, 35% сметаат дека наставата со физичко присуство е подобра. Само 17% сметаат дека нема голема разлика помеѓу двата вида на настава. Ваквите резултати се базираат на личното искуство на учениците и варираат од училиште до училиште.

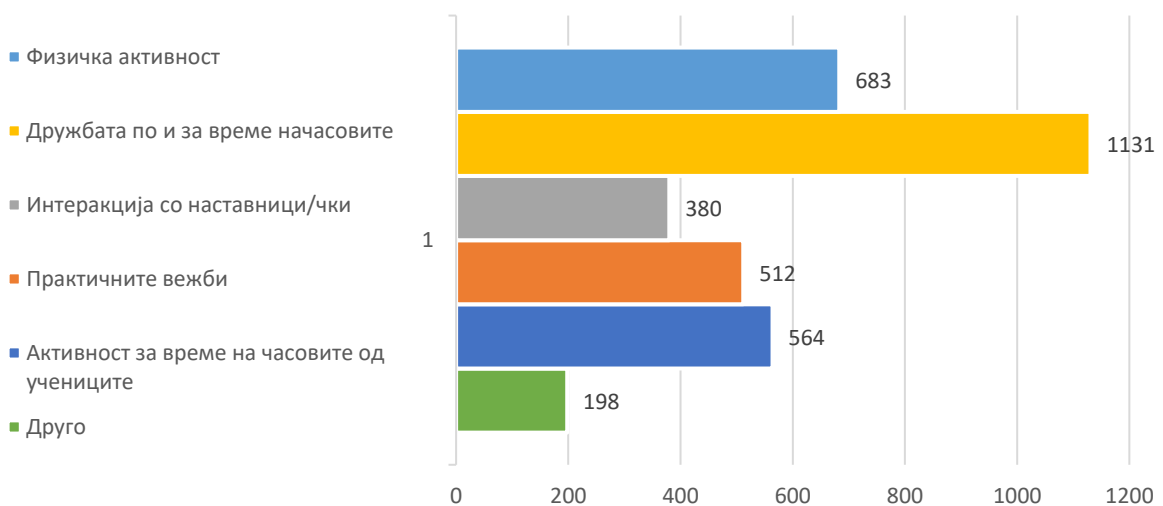
Дали сметаш дека наставата на далечина е со ист квалитет како онаа со физичко присуство?

4.1.11. Што најмногу ти недостасуваше за време на наставата на далечина во учебната 2020/2021 година?

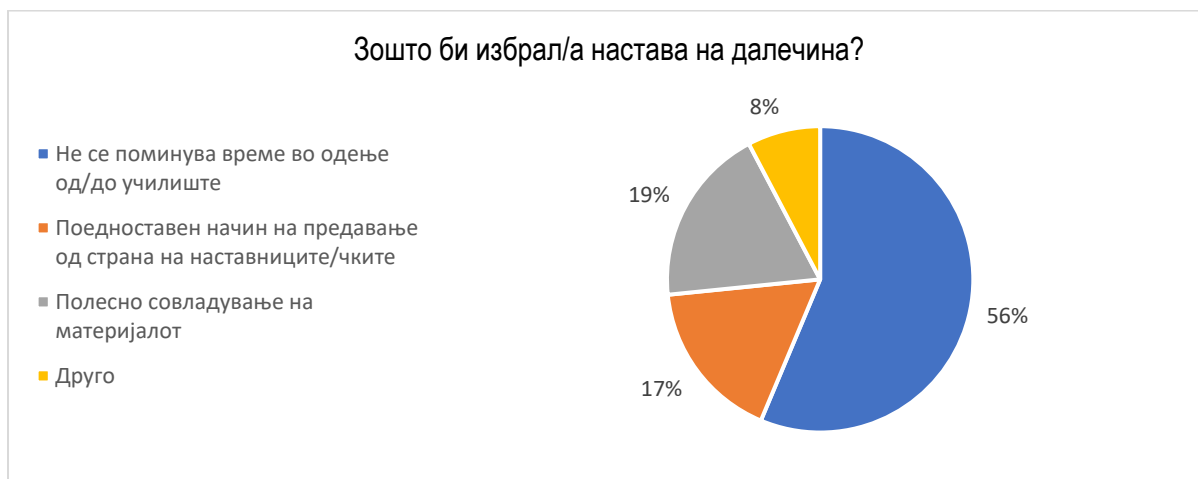
На прашањето што најмногу ти недостасуваше за време на наставата на далечина, на испитаниците им беа понудени повеќе одговори и тие имаа можност да одберат повеќе од еден одговор. Одговорот кој беше избран од 1131 испитаник е дружбата по и за време на часовите, проследено со физичка активност (не само за време на часовите наменети за спорт и спортски активности, туку целосниот процес за физичко присуство на часовите односно транспорт и активности со останатите ученици) и активност за време на часовите, како и практичните вежби.

Што најмногу ти недостасуваше за време на наставата на далечина во учебната 2020/2021 година?

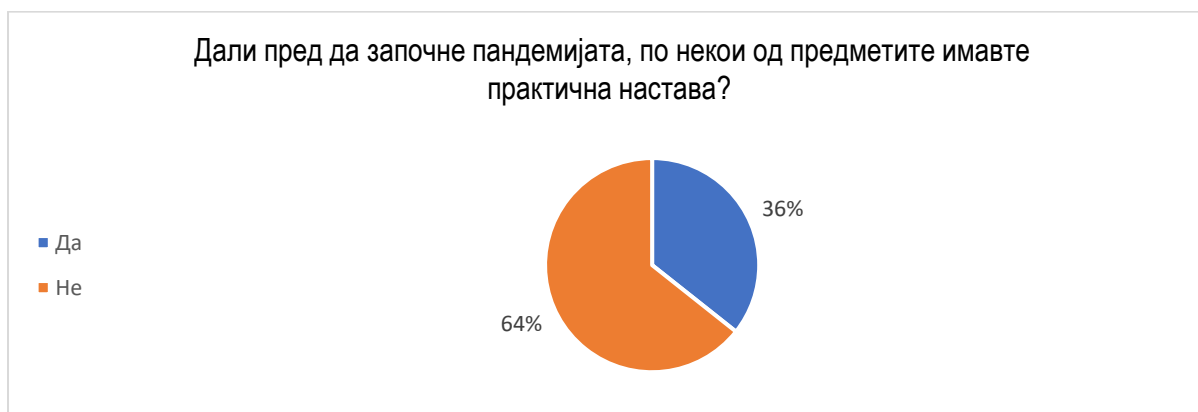
4.1.12. Зошто би избрал/а настава на далечина?

Доколку учениците изберат настава на далечина 56% од испитаниците би избрале поради тоа што не се поминува време за одење од и до училиште, 19% би избрале поради полесно совладување на материјалот, 17% би избрале поради поедноставниот начин на предавање, 8% би избрале настава на далечина поради други причини.

4.1.13. Дали пред да започне пандемијата, по некои од предметите имавте практична настава?

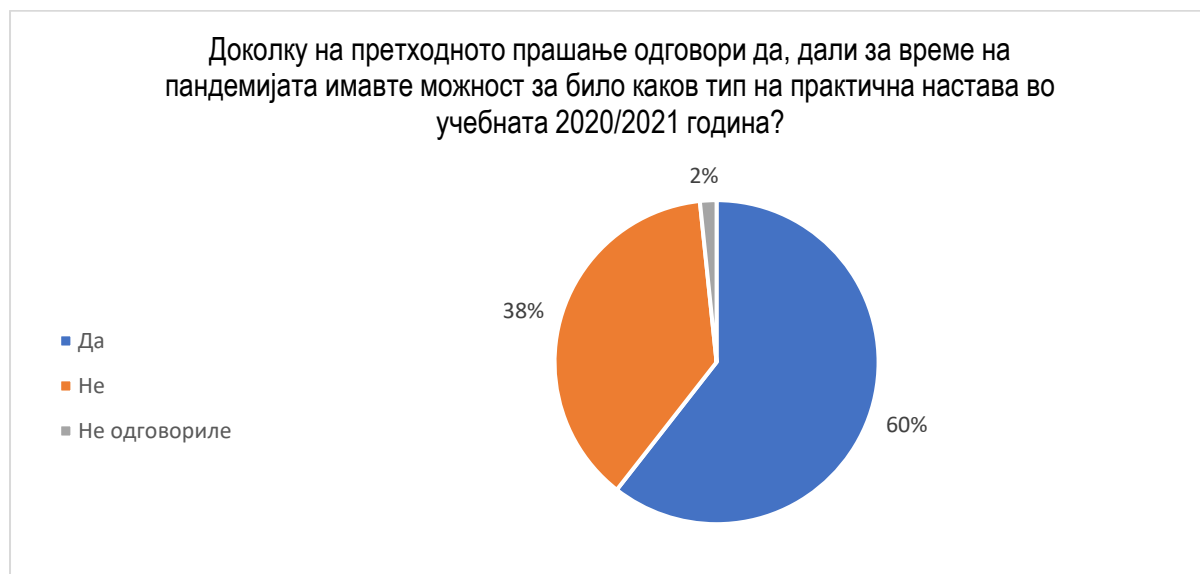
Во однос на практичната настава 64% од испитаниците немале практична настава пред започнување на пандемијата, додека 36% имале.

4.1.14. Доколку на претходното прашање одговори да, дали за време на пандемијата имавте можност за било каков тип на практична настава во учебната 2020/2021 година?

Од 452 испитаника кои одговориле да на претходното прашање, односно кои имале практична настава пред пандемијата, 60% имале практична настава и за време на

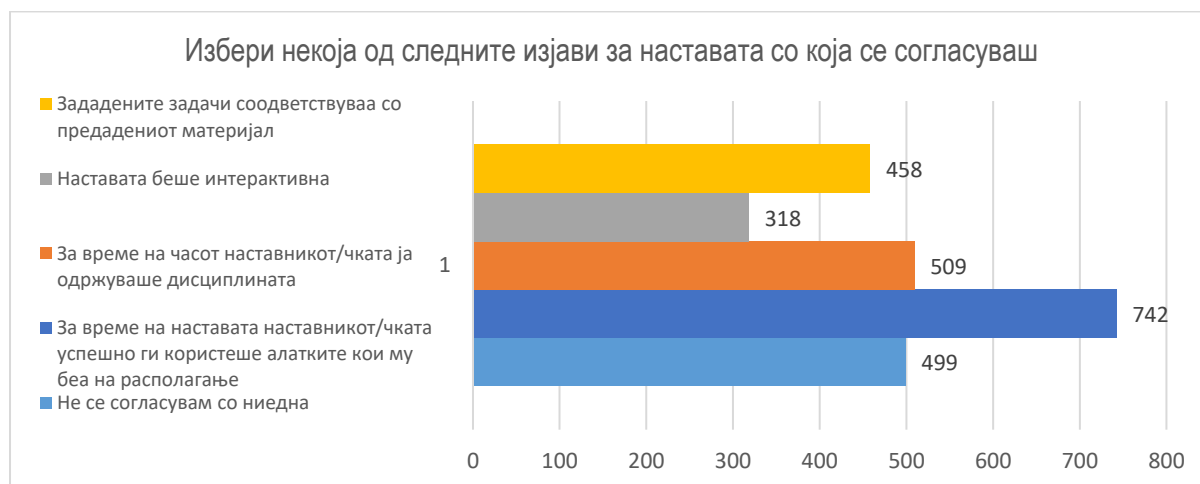
пандемијата, додека 38% немале практична настава. Може да се заклучи дека скоро 40% од учениците за оваа учебна година немале можност да имаат практична настава, што во нормални услови би ја имале.

4.1.15. Избери некоја од следните изјави за наставата со која се согласуваш.

Испитаниците имаа можност да одберат од 5 изјави една или повеќе со која се согласуваат. Изјавите се следните: „за време на наставата наставникот/чката успешно ги користеше алатките кои му беа на располагање“, „за време на часот наставникот/чката ја одржуваше дисциплината“, „наставата беше интерактивна“, „зададените задачи соодветствуваа со предадениот материјал“, „не се согласувам со ниедна“.

742 испитаници се согласуваат со изјавата дека „за време на наставата наставникот/чката успешно ги користеше алатките кои му беа на располагање“, 509 испитаници сметаат дека „за време на часот наставникот/чката ја одржуваше дисциплината“. Додека пак 499 испитаници „не се согласуваат со ниту една од изјавите“.

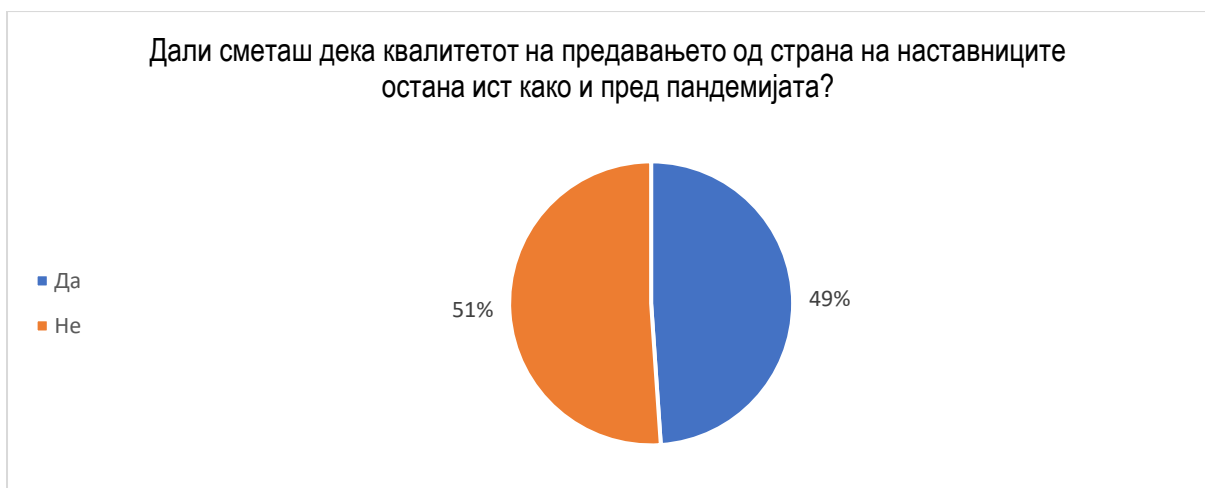
4.1.16. Дали за време на онлајн часовите наставниците успеаја да ја опфатат предвидената материја?

Во однос на тоа дали предвидената материја била опфатена од страна на наставниците за време на наставата на далечина, мислењата се поделени. 40% сметаат дека материјата била опфатена, додека 39% сметаат дека не е опфатена. 21% од испитаниците одговориле дека делумно била опфатена материјата. Со оглед на резултатите можеме да заклучиме дека мислењата варираат во зависност од искуството и не можеме со сигурност да потврдиме дека материјата била во целост опфатена.

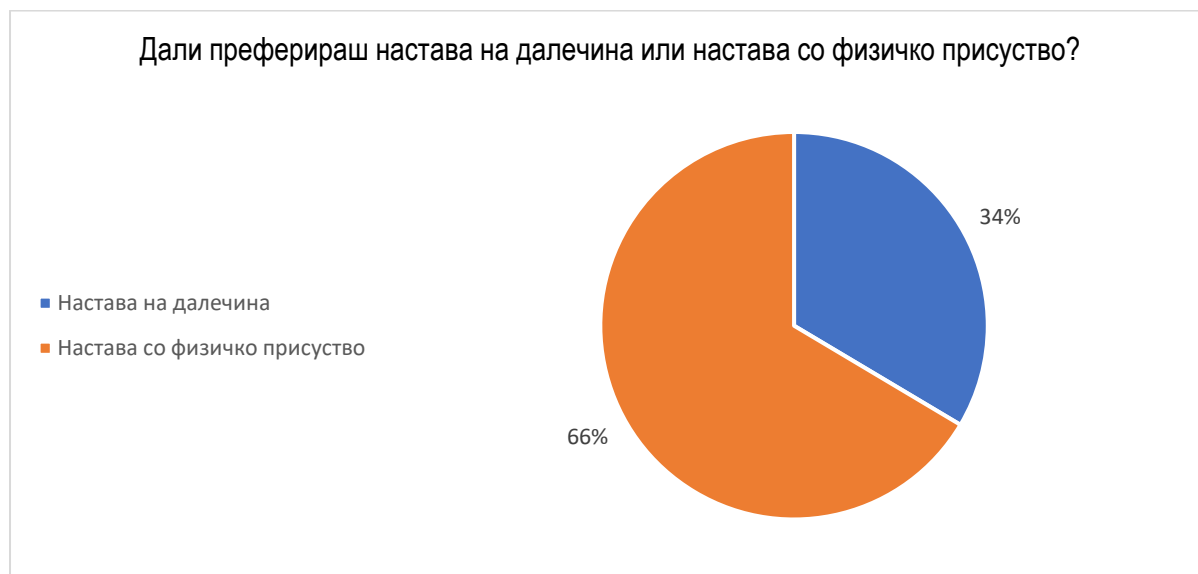
4.1.17. Дали сметаш дека квалитетот на предавањето од страна на наставниците остана ист како и пред пандемијата?

Квалитетот на предавањето на наставниците исто така беше едно од прашањата кое беше поставено на испитаниците и повторно наидуваме на поделеност на мислењата на учениците односно 49% одговориле дека квалитетот останал ист, додека 51% одговориле дека квалитетот не е ист.

4.1.18. Дали преферираш настава на далечина или настава со физичко присуство?

На прашањето дали преферираат настава на далечина или настава со физичко присуство, јасно видливо е дека поголем дел, 66%, од испитаниците одговорија дека преферираат настава со физичко присуство, додека 34% се определиле за настава на далечина

4.1.19. Дали имаш нешто да дополниш или сакаш да ни кажеш нешто повеќе за твоето искуство за наставата за време на пандемијата во учебната 2020/2021 година?

Ова прашање беше од отворен карактер и учениците имаа можност да ги споделат личните искуства за време на наставата на далечина. Поради разноликоста на одговорите како и заради задржување на анонимниот карактер на прашалникот одговорите дадени од учениците се сублимирани и групирани според нивниот одговор односно даден коментар. Дадени беа многу исцрни искрени лични искуства и затоа се пренесени во по изворно значење колку што дозволи анонимноста и тоа:

- Воглавно голем дел од испитаниците се согласуваат со тоа дека наставата со физичко присуство е подобра од онаа на далечина, особено поради факторот на социјализација со соучениците. Но, поради условите во кои што таа се следела, физичкото присуство само го отежнало начинот на функционирање поради тоа што носењето маски на подолг временски период им претставувало проблем на учениците, особено доколку и претходно имале проблеми со дишењето или некакви респираторни заболувања. Губење на мотивација до физичка неактивност и дефицит на социјализација се само дел од работите кои пополека дополнително ја отежнале наставата на далечина. Кај учениците преовладува чувството на осаменост и изолација, а долгото време поминато пред компјутер без можност за социјализација не го олеснува истото. Сето ова резултира со огромна демотивација. Во однос на начинот на предавање од страна на наставниците дел од испитаниците се пожалија дека за време на наставата

на далечина „наставниците не го предавале материјалот убаво туку само го "читале" од материјалот којшто им бил испратен, а неретко сето ова резултирало со потешко совладување на материјата. Обемноста на материјали и нивната недоволна јасност и концизност, како и комплексност довела до дополнителна конфузија кај учениците. Понатаму електронските материјали кои биле споделени од страна на наставниците биле преобемни и прекомплексни, но недоволно јасни за совладување. Наставниците барале дури и повеќе од материјата што ја имале предадено, без разбирање за ситуацијата во која се наоѓаат учениците. Иако наставата била на далечина требало да се пронајде решение за спроведување на практичната настава, која според искуството на учениците помага за полесно совладување на материјали.

- Недоволната доверба на наставниците во учениците довела до тензични ситуации каде што наставниците претпоставувале дека за време на проверката на знаењето, учениците препишувале или читале, што резултирало со дополнителен стрес и анксиозност. Поради проблеми со интернетот се создале непријатности за учениците поради тоа што наставниците претпоставувале дека намерно се исклучувале бидејќи немале научено. Одредени наставници кои преземале ригорозни и непотребни мерки со цел да потврдат дека нема мамење/препишување.

- Дел од испитаниците сметаат дека имало дискриминација при оценување, односно оценувањето не било мериторно врз основа на стекнатото знаење. Намалена желба за фокусирано следење на настава, со стекнување на минимално знаење. Учениците сметаат дека не се стекнале со знаењето, со кое би се стекнале додека би ја следела наставата со физичко присуство и би имале практична настава.

- Поретко испитаниците се соочиле со разбирање од страна на наставниците, односно со наставници кои имале поголемо разбирање во однос на оценувањето и за целата ситуација, наспроти нивното однесување оваа година кога им е помалку важна целосната состојба во која се наоѓаат.

- Забелешки имаше и во однос на техничката подготвеност на наставниците за совладување на програмите. Учениците сметаат дека треба да се посвети повеќе внимание на техничката подготвеност на секој од наставниците. Односно сите наставници треба да имаат одредено ниво на технички познавања за да може да се искористат предностите на технологијата и за да може да се надомести поради тоа што наставата не е со физичко присуство. Тоа беше забележано и во однос на достапноста на наставниците, односно учениците имале неуспешни обиди за остварување контакт со наставниците независно од платформата и алатките кои им биле на располагање, а особено кога учениците имале дилема во врска со предадената материја. За разлика од наставниците кои не секогаш имале вклучени камери за време на часот, за учениците било задолжително следење на наставата со вклучена камера.

- Иако примарно дел од учениците имале по тешкотии при адаптација, сепак тие преферираат настава на далечина бидејќи нема транспорт со јавен превоз, со што се намалува и ризикот за трансмисија на вирусот.

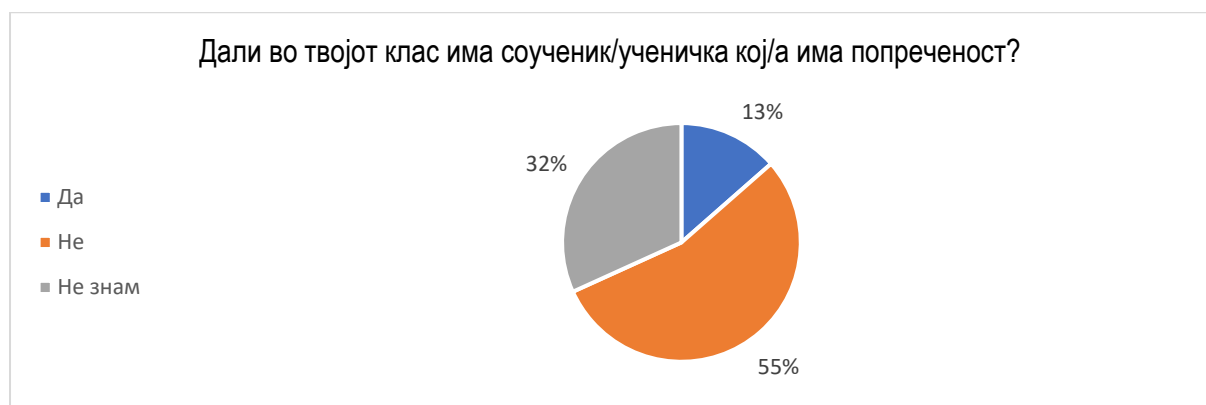
- Наставата на далечина имаше позитивен импакт врз младите со анксиозност и страв бидејќи не беа обврзани секојдневно да доаѓаат во директен контакт со соучениците или нивните коментари, потсмев или трема при одговарање во живо. Но, за сметка на тоа наставата на далечина има низа на услови кои не се достапни на сите

(од техничка опрема и стабилна интернет врска до соодветна просторија за непречено следење на наставата).

- Дел од испитаниците истакнаа дека се незадоволни од наставата на далечина, поради тоа што иако учениците биле вклучени на часовите тие не биле присутни (спиеле и не ја следеле активно наставата, поради тоа немало никаков ред, а како резултат сите без проблем ја поминале годината.

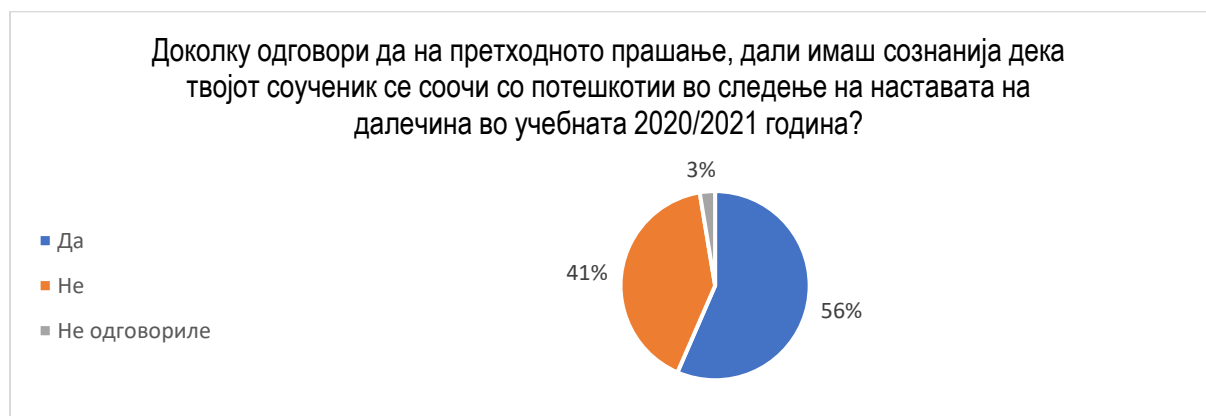
4.1.20. Дали во твојот клас има соученик/ученичка кој/а има попреченост?

Испитаниците на прашањето, дали имаат соученици кои имаат попреченост само 13% одговориле дека имаат соученици со попреченост, 55% немаат соученици со попреченост, а 32% (што и не е мал процент) одговориле дека не знаат дали имаат соученици со попреченост.

4.1.21. Доколку одговори да на претходното прашање, дали имаш сознанија дека твојот соученик се соочи со потешкотии во следење на наставата на далечина во учебната 2020/2021 година?

Од 195 испитаници кои одговориле дека имаат соученици со попреченост, 56% одговориле дека нивните соученици се соочиле со потешкотии, 41% одговориле дека не се соочиле и 3% не одговориле.

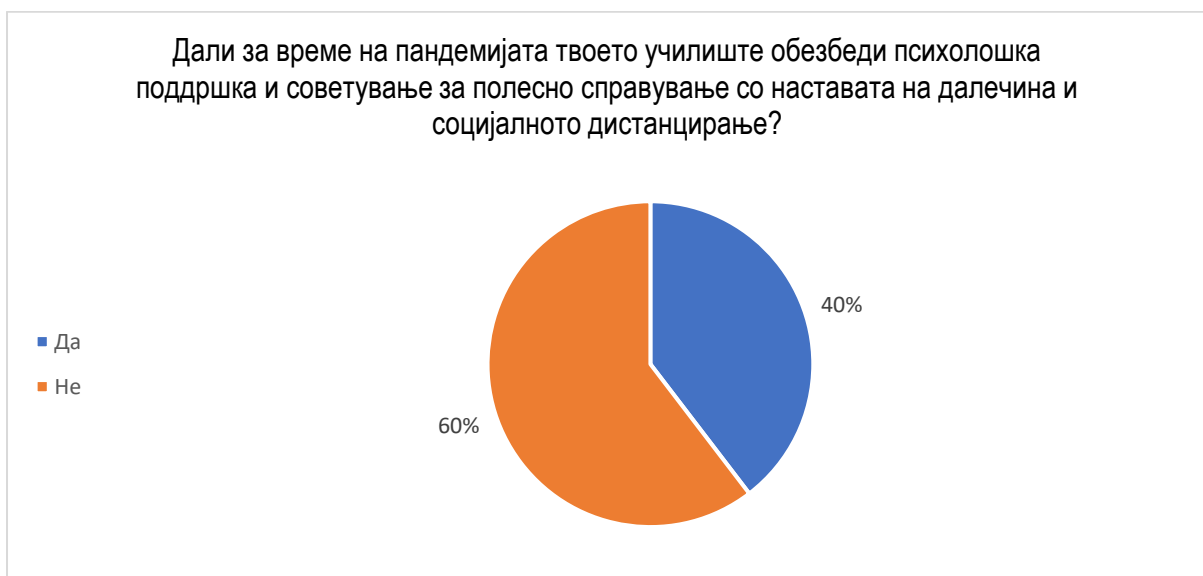
4.1.22. Дали во твоето училиште имаше период на прекин на наставата (период кога сте немале воопшто настава)?

35% од испитаниците одговориле дека во одреден период немале воопшто настава. Кај голем дел од испитаниците образовниот процес не бил прекинат и нарушен, но 35% од испитаниците во некоја форма имале прекин на наставата во одреден период.

4.1.23. Дали за време на пандемијата твоето училиште обезбеди психолошка поддршка и советување за полесно справување со наставата на далечина и социјалното дистанцирање?

Дури 60% од испитаниците одговориле дека нивното училиште не обезбедило психолошка поддршка и советување за полесно справување со социјалното дистанцирање.

4.1.24. Дали ти имаше потреба од психолошка поддршка и советување за полесно справување со наставата на далечина и социјалното дистанцирање?

На прашањето дали испитаниците имале потреба од психолошка поддршка и советување за полесно справување со наставата на далечина и социјалното дистанцирање, 32% од испитаниците одговориле дека имале потреба од психолошка поддршка, додека поголемиот број од учениците и тоа 68% се изјасниле дека немале потреба од психолошка поддршка.

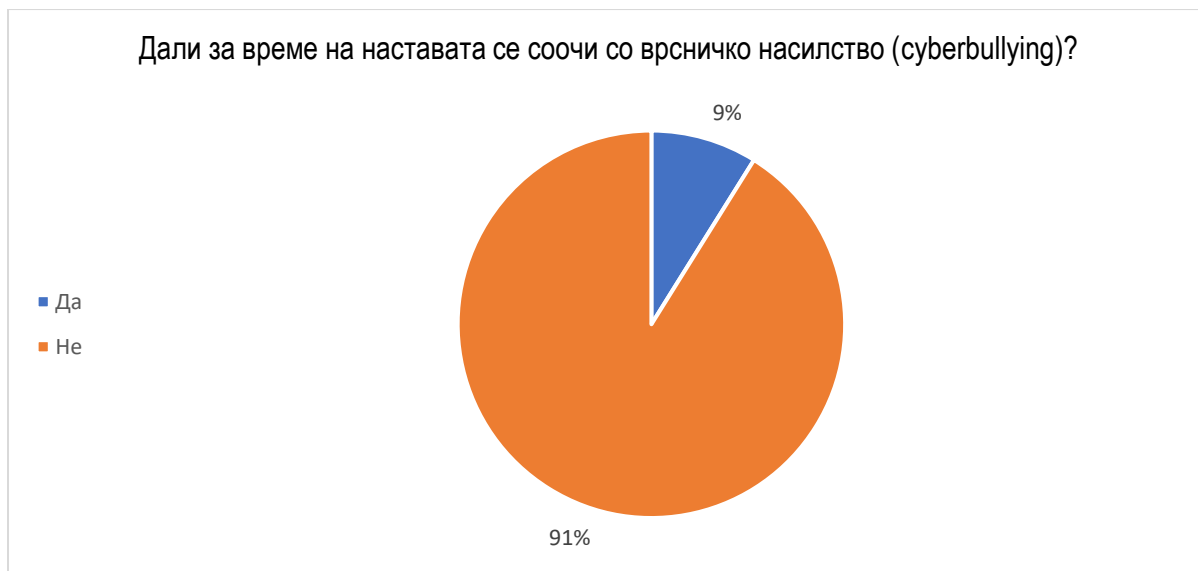
4.1.25. Доколку одговори да, дали побара психолошка поддршка?

Од 319 испитаници кои одговориле дека имале потреба од психолошка поддршка, само 40% ја побарале, додека останатите 60% не побарале психолошка поддршка. Ова можеби укажува дека училиштето немало служба за психолошка поддршка или учениците не биле запознаени со неа или не сакале да се пожалат за своите проблеми на службата. Независно од причината, во иднина училиштата треба да се потрудат да го овозможат овој тип на поддршка на учениците.

4.1.26. Дали за време на наставата се соочи со врсничко насилство (cyberbullying)?

Само 9% од испитаниците се соочиле со врсничко насилство за време на наставата на далечина. Можеме да претпоставиме дека поради природата на наставата и намалениот контакт со соучениците, се намалило и врсничкото насилство.

4.1.27. Дали сакаш да дополниш нешто што не беше опфатено во овој прашалник, а сметаш дека е важно да се напомене?

Учениците на ова прашање имаа можност да споделат свое искуство или мислење кое не беше опфатено со прашалникот, а на кое сметаат дека е потребно да му се даде на значење. Поради разноликоста на одговорите, а со цел што поблиски да бидат презентирани во резултатите од истражувањето, истите се сублимирани притоа почитувајќи го принципот на дискретност.

Искуствата на учениците се поделени во неколку категории во зависност од аспектот кој ќе го опфатат со своите искажувања.

Пред сè кога станува збор за наставниците, значителен дел од испитаниците имале негативно искуство како незаинтересираност од нивна страна, немање на разбирање за ситуацијата во која можеби се наоѓаат некои од учениците, имало и ситуации каде наставниците не се вклучувале на платформата, како и нетрпеливост од страна на наставниците, барање на преголемо знаење..

○ Искуствата на учениците со наставниците за време на настава на далечина се следни:

- Дел од наставниците немале никаква желба за предавање и ги оставале учениците да гледаат цртани на sharescreen,

- Наставниците немале разбирање за домашните и техничките услови на учениците за следење на наставата,
- Имало одредени случаи каде што некои од наставниците воопшто не се вклучувале за време на часовите, или се вклучувале на краток период од 5-10 минути, па се исклучувале,
- Учениците се соочиле со нетрпение од страна на наставниците за време на проверката на знаењето поради краткото времетраење на часот,
- Голем дел од наставниците не знаеле да користат електроника (компјутери),
- Се соочувале со малтретирање од наставниците како што следува: да затворат очи додека одговараат, да не гледаат во плафон, дека имале ливчиња и гледале од нив, и дека не знаеле онолку колку што одговориле, на што како последица учениците биле оценувани полошо. Учениците не биле сериозно сфатени кога некој соопштувал дека бил/а болен од корона вирусот и кога имале прекин на струјата, па не можеле да ја следат наставата.

Учениците наставата на далечина ја гледаат само како решение поради моменталната ситуација, односно ширење на заразата. Останати придобивки кои се резултат на наставата на далечина е намаленото време поминато до и од училиштето, а со тоа и намален ризик од заразување при движење во јавен превоз. Наставата на далечина ја преферираат и оние чие училиште нема соодветни услови како греење и не може да се проветруваат почесто поради тоа што потоа не може да се постигне соодветна температура.

- Учениците преферираат настава на далечина поради следните причини:
 - Учениците сметаат дека настава на далечина е одлично решение бидејќи така го заштедуваат времето за превоз од и до училиште, а истовремено се заштитуваат ризичните групи на ученици кои имаат здравствени проблеми или одредени состојби кои се ризични по нивното здравје.
 - Учениците одговориле дека преферираат настава на далечина поради начинот на кој што се изведува наставата со физичкото присуство. Учениците за време на наставата се обврзани да носат заштитни маски постојано, кои кај нив предизвикуваат низа на негативни последици како потешкотии со дишењето, вртоглавица, главоболки, па дури и онесвестување. Тие сметаат дека долгиот временски период со маски дополнително ја отежнува наставата со физичко присуство.
 - Учениците особено оние кои се занимаваат со спорт и разновидни спортски активности дополнително се изложуваат на ризик кога наставата е со физичко присуство.
 - Дел од учениците биле во ситуации каде за време на одморите нивните соученици ги ваделе маските, а просториите каде се одржувала наставата не биле доволно често проветрувани. Оваа причина исто така игра голема улога кога учениците би требале да ја изберат наставата на далечина.

Сепак наставата со физичко присуство е преферирана од страна на ученици, пред сè поради можноста за социјализација, како и полесно совладување на материјалот, одржување на практична настава и физичка активност. Физичкото присуство е особено потребно при утврдување на знаењето, со цел наставникот да добие реална слика во однос на знаењето на секој ученик посебно.

- Учениците избраа настава со физичко присуство поради:
 - Физичкото присуство е најдобрата опција за следење на наставата. Имаат подобра мотивација, концентрација, дружба и учењето е полесно.
 - Наставата со физичко присуство не би ја замениле за апсолутно ништо. Одењето во училиште, социјализација со врсниците и професорите, вистинската интеракција меѓу учениците и професорот за време на часовите, квалитетот на наставата, и општо расположението и енергијата во училиштето, имало огромно влијание во насока на значителното подобрување на менталното здравје на учениците. Тие со задоволство ја посетувале наставата со физичко присуство и со нетрпение се радувале на стекнување на нови знаења. Кај нив се зголемила желбата за учење и за извршување на училишните обврски.
 - За време на наставата на далечина, по часовите имало групирања и дружења од страна на учениците, па поради тоа тие сметаат дека наставата со физичко присуство не би претставувала извор на ширење на заразата. Бидејќи без разлика на тоа за кој тип на настава се работи учениците ќе се дружат и нема гаранција дека и на тој начин нема да се прошири заразата.

Наставата со физичко присуство несомнено е подобра поради тоа што таа претставува една форма на социјализација меѓу учениците, но доколку таа социјализација го загрозува нивното здравје и здравјето на нивните семејства, учениците би ја избрале наставата на далечина. Голем дел од испитаниците изјавија дека никој не се погрижил за состојбата на нивното ментално здравје, дека немало доволно комуникација помеѓу наставниците и учениците и дека наставниците требало да имаат повеќе разбирање за ситуацијата во која се наоѓале.

- Учениците по однос на состојбата на нивното ментално здравје за време на настава на далечина сметаат дека:
 - Наставниците не овозможиле доволно простор за комуникација, меѓу нив и учениците, како и општо меѓу соучениците што дополнително влијаело врз менталното здравје на учениците.
 - Менталното здравје често било занемарено, додека наставниците ги вреднувале учениците според оцените на ученикот како да се тие единствен индикатор за неговата вредност како личност. Учениците истакнуваат дека потребна е поголема емпатија и разбирање за другите.
 - Фразата *"Тука сме за вас, можете да зборите со нас"*, често била застапена и користена од страна на наставниците, но учениците чувствувале дека доколку се доверат кај наставникот, ќе се дознае и затоа тие во целост избегнувале да побараат поддршка, што негативно се одразило на нивното ментално здравје.

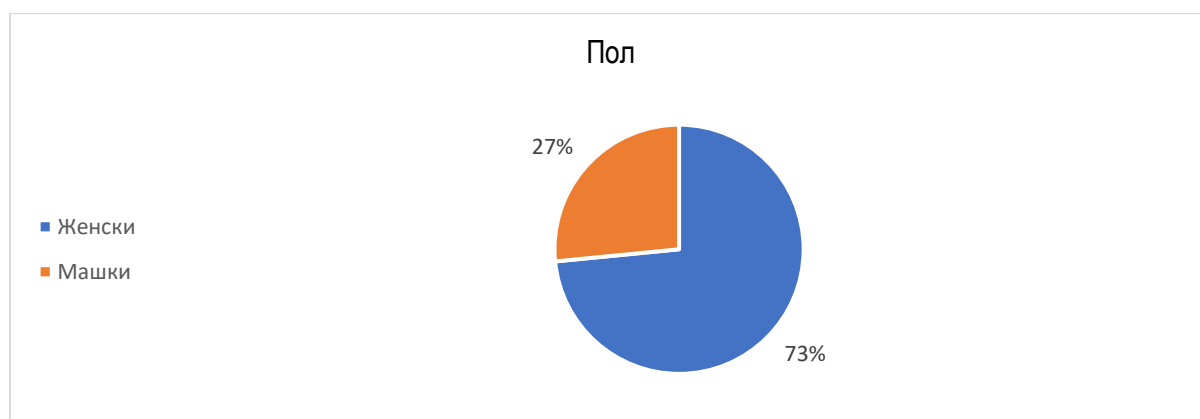
- Социјалната анксиозност е една од состојбите која се влошила кај учениците, особено по започнувањето на пандемијата. Но, за жал тие не биле детектирани од страна на наставниците и стручните служби во училиштата.
- Учениците исто така се соочиле со голем притисок од страна на училиштето и родителите, бидејќи тие не секогаш го перцепирале фактот дека и самиот притисок може да создаде негативни мисли кај учениците, што дополнително придонесува до нивно затворање и немање желба/простор да ги искажат своите чувства. Неможноста на родителите да препознаат и да забележат кога детето се соочува со потешкотии, доведува до нарушување на односите во семејството и уште поголема осаменост и суицидни мисли.

4.2. Прашалник за наставници

Прашалникот наменет за наставници беше одговорен од 241 испитаници, најголем дел од испитаниците се од женски пол, додека во однос на возраста, најзастапени се испитаниците од 35 до 54 години.

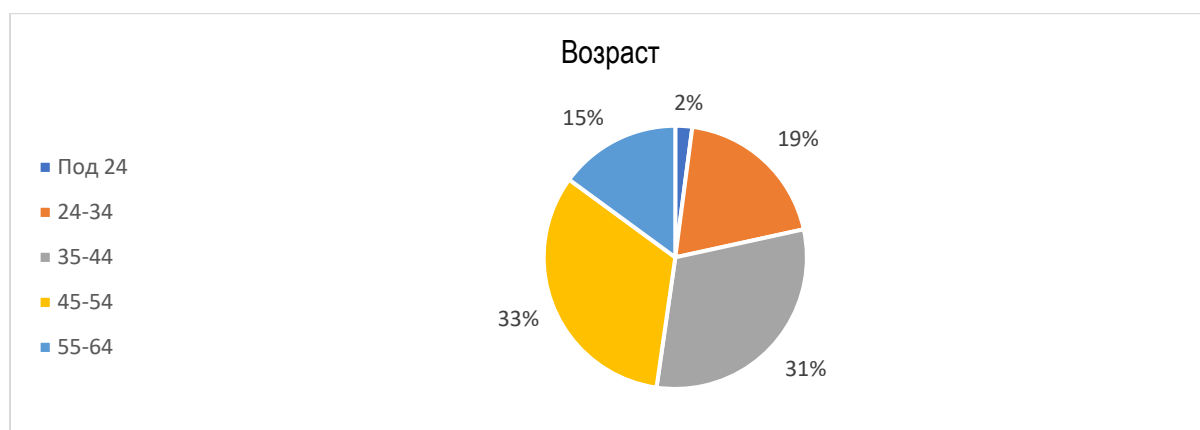
4.2.1. Пол

Кај прашалникот кој беше насочен кон наставниците, 73% од испитаниците се од женски пол, додека 27% од испитаниците се од машки пол.

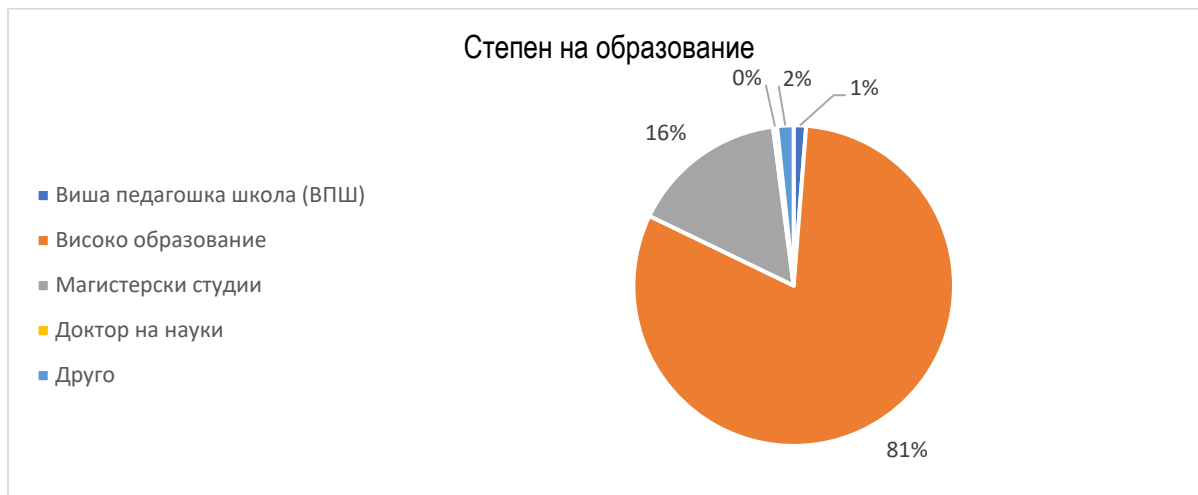
4.2.2. Возраст

Во однос на возраста, најзастапени се испитаниците од 35 до 54 години, со тоа што 33% се на возраст од 45-54, 31% се на возраст од 35-44, проследени со испитаниците на возраст од 24 до 34 години застапени со 19%, 15% од испитаниците се на возраст од 55-64 години, а само 2% од испитаниците се на возраст под 24 години.

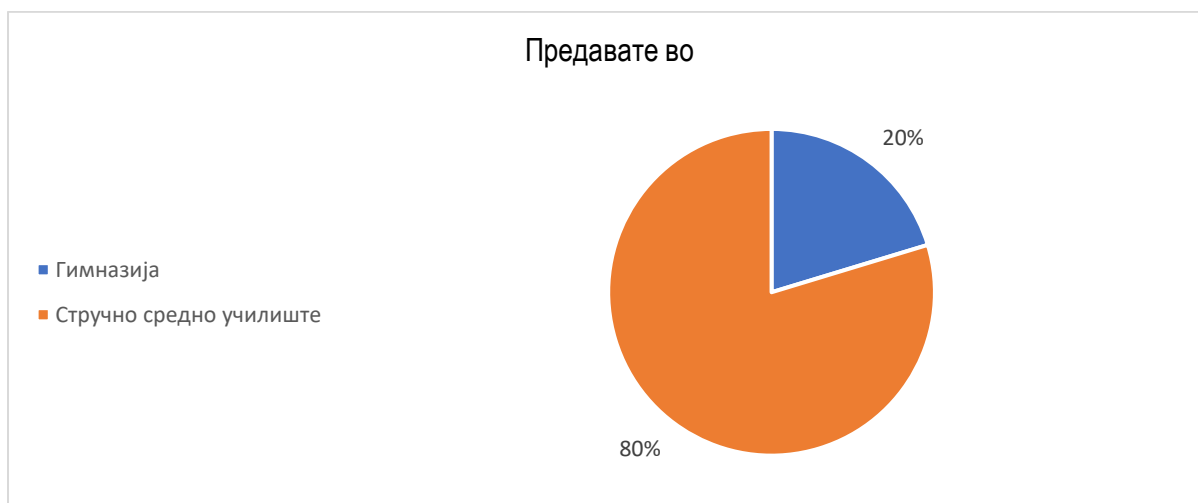
4.2.3. Степен на завршено образование

Во однос на степенот на образование, најголем број, односно 81%, од испитаниците имаат високо образование, 16% од испитаниците имаат завршено магистерски студии.

4.2.4. Предавате во

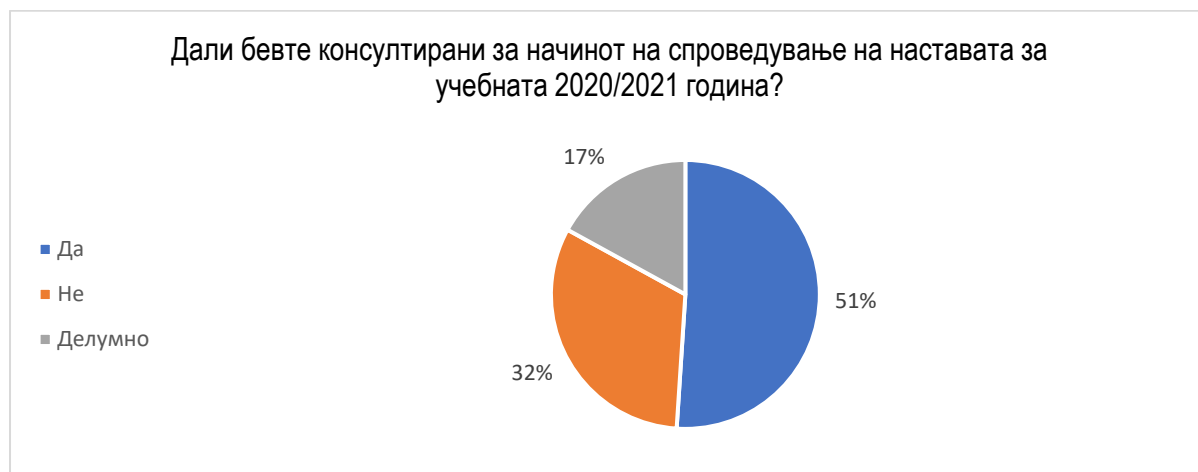
Во однос на училиштата каде што предаваат испитаниците, 80% предаваат во стручно средно училиште, додека пак 20% предаваат во гимназија.

4.2.5. Дали бевте консултирани за начинот на спроведување на наставата за учебната 2020/2021 година?

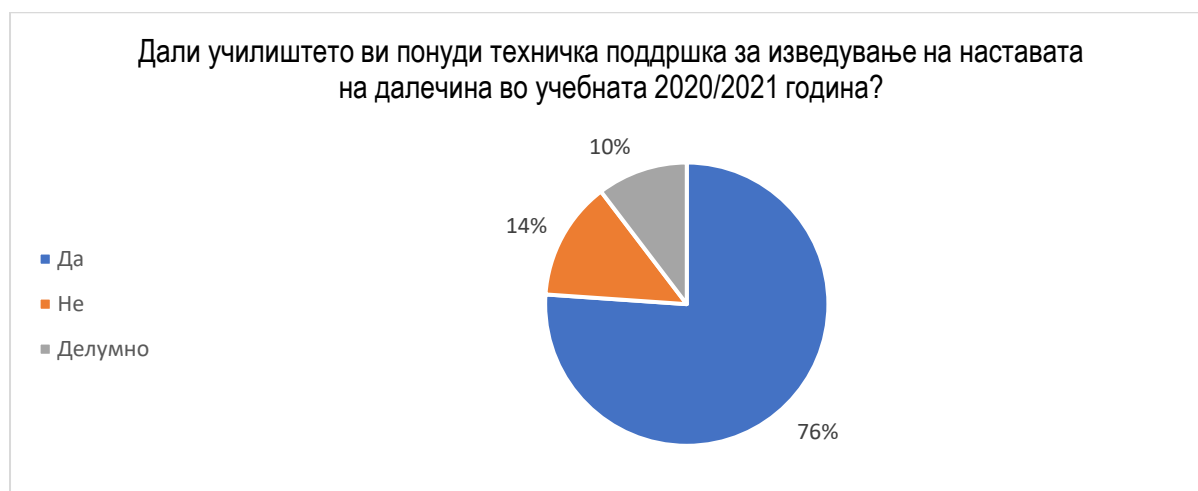
Во однос на спроведувањето на наставата, поточно дали наставниците дали биле консултирани, 51% од испитаниците одговориле дека биле консултирани, 32%

одговориле дека не биле консултирани и 17% одговорија дека делумно биле консултирани за спроведување на наставата.

4.2.6. Дали училиштето ви понуди техничка поддршка за изведување на наставата на далечина во учебната 2020/2021 година?

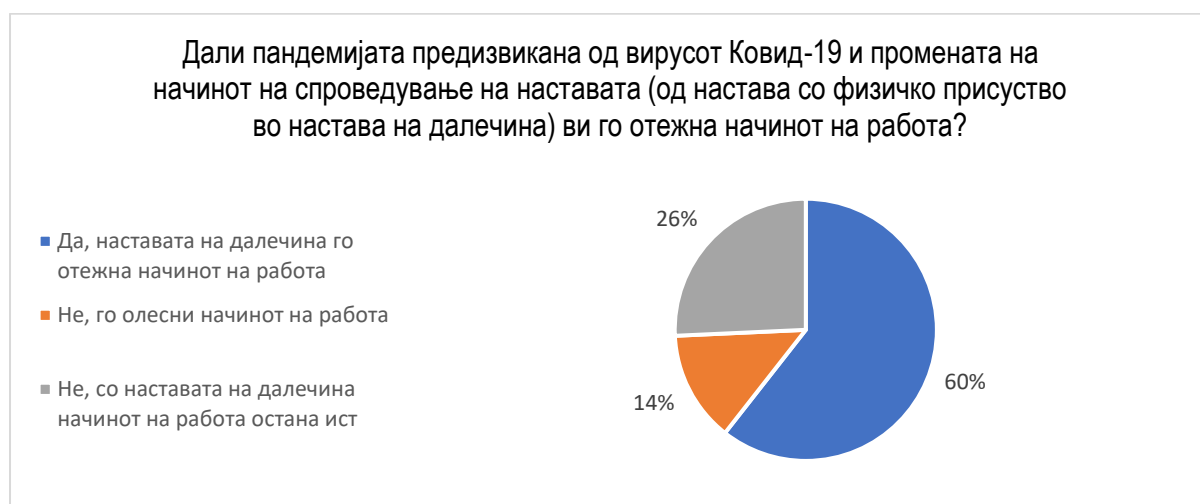
На 76% од испитаниците училиштето им понудило техничка поддршка за изведување на наставата, на 14% од испитаниците училиштето не им понудило техничка поддршка и само 10% одговориле дека училиштето делумно им понудило техничка поддршка.

4.2.7. Дали пандемијата предизвикана од вирусот Ковид-19 и промената на начинот на спроведување на наставата (од настава со физичко присуство во настава на далечина) ви го отежна начинот на работа?

Начинот на работа на 60% од испитаниците бил отежнат поради наставната на далечина која беше воведена како резултат на пандемијата, 14% одговориле дека бил олеснет

начинот на работа и 26% одговориле дека со наставата на далечина начинот на работа останал ист.

4.2.8. Со кои потешкотии се соочивте при спроведување на наставата на далечина?

Во однос на потешкотиите наставниците имаа можност да одберат повеќе од еден одговор. Дури 130 од испитаниците се соочиле со технички потешкотии за спроведување на наставата од страна на учениците, 99 се соочиле со слаба интернет врска и 59 имале проблеми со платформата Microsoft Teams и за крај 46 од испитаниците се соочиле со недостапност на материјали за настава на далечина.

4.2.9. Кои се предностите кои произлегоа како резултат на наставата на далечина?

Како најголема придобивка од наставата на далечина наставниците го посочуваат подобрувањето на ИТ вештините, проследено со намалување на трошоците за превоз до работното место и полесна дистрибуција на достапните електронски материјали.

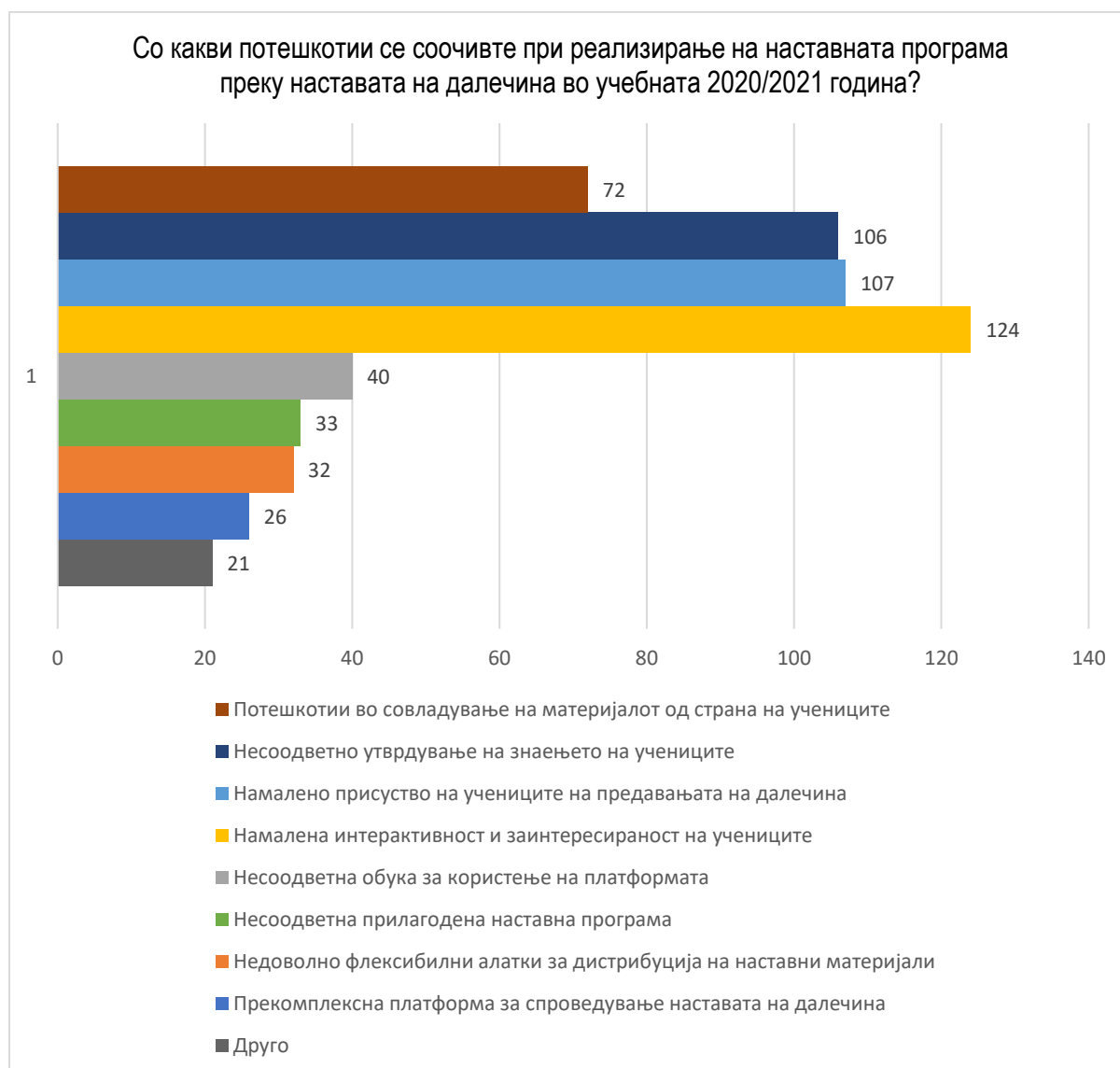
4.2.10. Дали платформите и програмите за спроведување на настава на далечина кои беа обезбедени од страна на Министерството за образование и наука беа соодветни и го олеснаа извршувањето на вашите обврски?

Платформите кои беа обезбедени од Министерството за образование и наука имаа за цел да го олеснат спроведувањето на наставата на далечина. Наставниците на ова прашање одговорија дали тие всушност им го олеснаа спроведувањето на наставата и дали беа соодветни. 45 % од испитаниците се согласуваат дека платформите и програмите обезбедени од Министерството за образование и наука го олесниле спроведувањето на настава на далечина. 40% одговориле дека овие програми делумно го олесниле извршувањето на нивните обврски и 15% одговориле дека не им било олеснето извршувањето на обврските.

4.2.11. Со какви потешкотии се соочивте при реализирање на наставната програма преку наставата на далечина во учебната 2020/2021 година?

Во однос на потешкотиите наставниците имаа можност да изберат повеќе од еден одговор и онаа потешкотија со која се соочиле најголем број на испитаници е намалената интерактивност и заинтересираност од страна на учениците (124), проследена со намалено присуство на учениците (107), несоодветно утврдување на знаењето на учениците (106) и потешкотии во совладување на материјалот од страна на учениците. Останати потешкотии со кои се соочиле наставниците се несоодветна обука за користење на платформата (40), несоодветно прилагодена програма (33), недоволно флексибилни алатки за дистрибуција на материјали (32) и прекомплексна платформа за спроведување на настава на далечина (26).

4.2.12. Кој начин на предавање го сметате за поефективен со цел учениците подобро да се стекнат со знаење и полесно да го совладаат материјалот?

Ефективноста на наставата според 86% од испитаниците е подобра со физичко присуство, наспроти 14% кои велат дека поефективна е наставата на далечина.

4.2.13. Кога во моментов би можеле да изберете, кој начин на настава би го избрале?

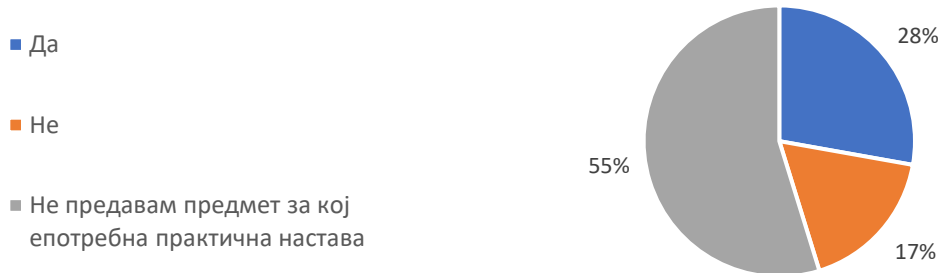
Кога во моментот наставниците би можеле да изберат 70% од нив би ја избрале наставата со физичко присуство, а 30% би избрале настава на далечина.

4.2.14. Дали имавте можност да спроведувате практична настава во учебната 2020/2021 година?

Практичната настава е неизбежна во голем дел од предметите кои се предаваат во средно училиште. Од испитаниците 55% не предаваат предмет за кој е потребна практична настава, 28% имале можност да спроведуваат практична настава и 17% од наставниците немале можност за спроведување на практична настава.

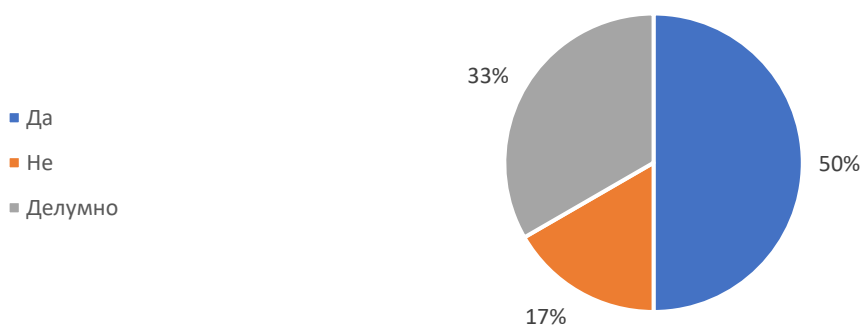
Дали имавте можност да спроведувате практична настава во учебната 2020/2021 година ?

4.2.15. Доколку одговоривте не, дали мислите дека неможноста за спроведување на настава на далечина има влијание врз стекнатото знаење на учениците и совладување на материјалот?

Од оние испитаници кои одговорија дека немале можност за спроведување на практична настава, 50% сметаат дека немањето на практична настава има влијание врз стекнатото знаење на учениците, 33% сметаат дека делумно има влијание и 17% сметаат дека нема влијание врз стекнатото знаење. Па може да се заклучи дека голема мера од испитаниците кои предаваат предмети со практична настава, сметаат дека немањето практична настава има влијание врз стекнатото знаење на учениците.

Доколку одговоривте не, дали мислите дека неможноста за спроведување на настава на далечина има влијание врз стекнатото знаење на учениците и совладување на материјалот?

4.2.16. Дали го известивте директорот на средното училиште во кое работите доколку некој од учениците нема пристап до следење на наставата на далечина (интернет, компјутер и сл) и поради таа причина не е во можност да ја следи наставата на далечина во учебната 2020/2021 година?

84% од испитаниците одговориле дека го известиле директорот на средното училиште дека некој од учениците нема можност да ја следи наставата поради недостаток на техничка опрема и услови, 5% одговориле дека не го известиле и 11% одговориле друго.

4.2.17. Дали презедовте мерки за да им помогнете на учениците кои имаат потешкотии во совладување на материјалот поради наставата на далечина во учебната 2020/2021 година?

Совладувањето на материјалот може да претставува пречка за учениците, а особено при наставата на далечина. Наставниците ги презеле следните мерки: 52% имале дополнителни часови, 29% им дале дополнителни задачи за полесно совладување материјалите, 13% одговориле дека немало потреба бидејќи учениците лесно го совладале материјалот.

4.2.18. Дали редовно одржувавте виртуелен прием на родители на кој ги информиравте родителите за успехот на нивните деца и/или потешкотии во совладување на материјалот во учебната 2020/2021 година?

Приемот на родители од страна на наставниците беше неизбежен дел од наставата со физичко присуство. Во однос на тоа дали наставниците одржувале виртуелен прием на родителите, 82% од испитаниците одговориле дека одржувале, а 18% од испитаниците одговориле дека не одржувале.

4.2.19. Доколку сте класен раководител/ка, дали поддржувате виртуелни средби со родителите за да ги известите за успехот на нивните деца и/или потешкотии во совладување на материјалот?

Од класните раководители раководители кои го одговориле прашањето 64% одржувале виртуелни средби со родителите за известување за состојбата со нивното дете, 2% не одржувале средби. Додека 34% од испитаниците одговориле дека не се класни раководители.

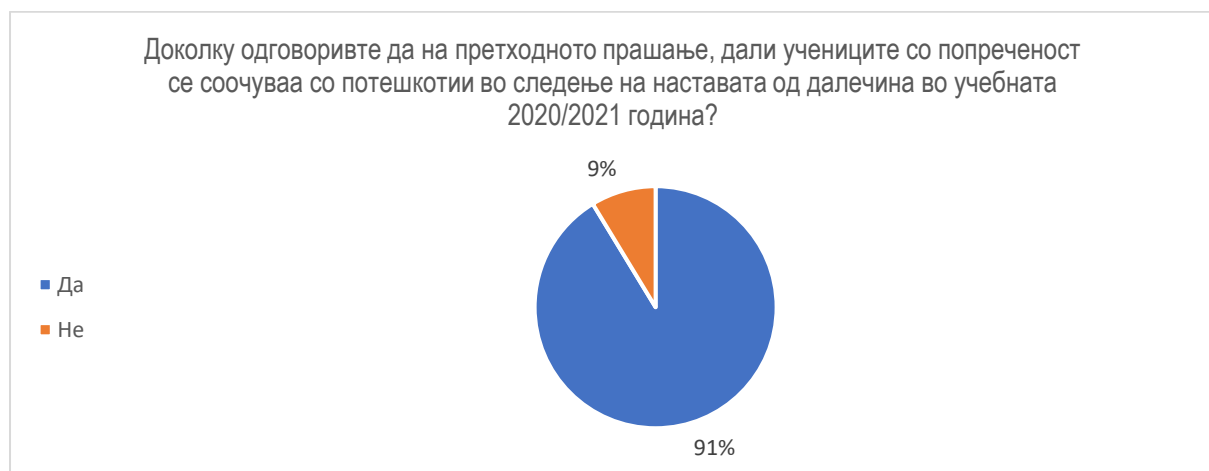
4.2.20. Доколку во паралелките каде што предавате во учебната 2020/2021 година имаше ученици со попреченост дали тие ученици се соочија со потешкотии во следење на наставата на далечина?

Паралелките во кои што предаваат испитаниците каде што нема лица со попреченост изнесуваат 59%. Во оние паралелки каде што има лица со попреченост 19% се соочиле со потешкотии при следењето на наставата на далечина, наспроти 22% кои не се соочиле со потешкотии со следењето на наставата.

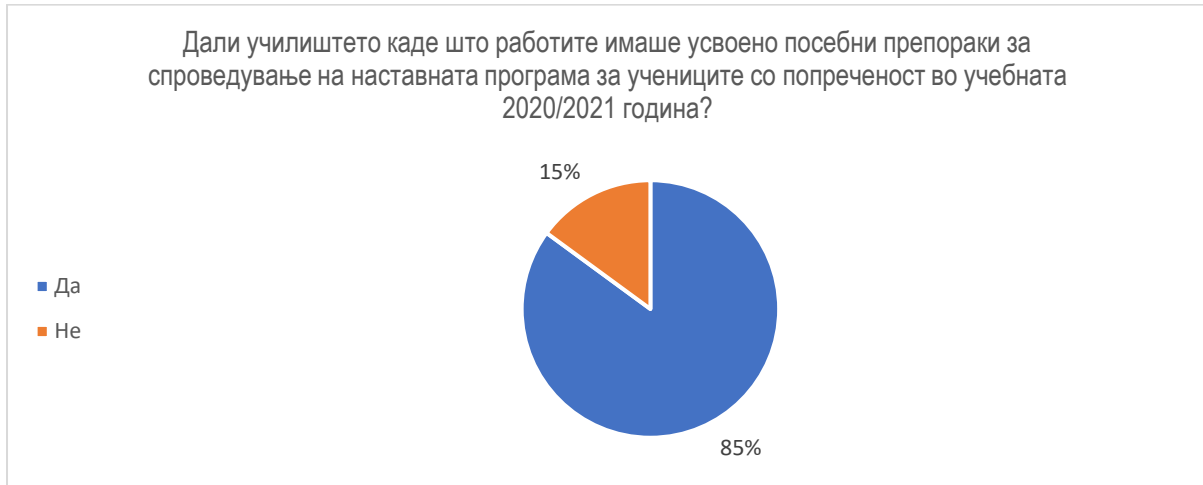
4.2.21. Доколку одговоривте да на претходното прашање, дали учениците со попреченост се соочуваа со потешкотии во следење на наставата од далечина во учебната 2020/2021 година?

91% од испитаниците кои одговориле дека имаат ученици со попреченост одговориле дека овие ученици се соочиле со потешкотии, додека пак 9% одговориле дека учениците не се соочиле со потешкотии.

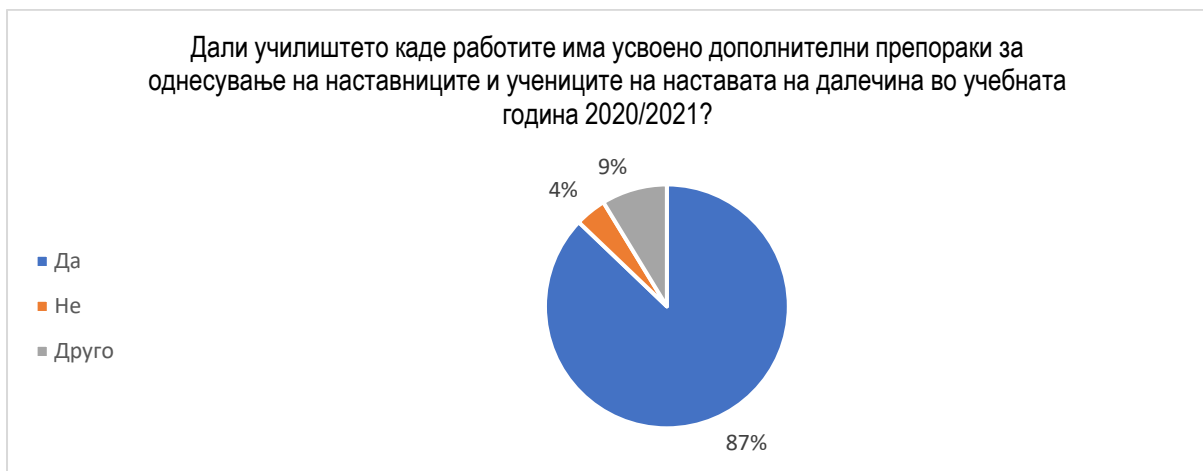
4.2.22. Дали училиштето каде што работите имаше усвоено посебни препораки за спроведување на наставната програма за учениците со попреченост во учебната 2020/2021 година?

Во однос на тоа дали училиштето имало усвоено посебни препораки за спроведување на наставната програма за учениците со попреченост 85% од испитаниците одговориле дека училиштето усвоило посебни препораки, 15% одговориле дека училиштето не усвоило препораки.

4.2.23. Дали училиштето каде работите има усвоено дополнителни препораки за однесување на наставниците и учениците на наставата на далечина во учебната година 2020/2021?

Во однос на прашањето дали училиштето имало усвоено дополнителни препораки за однесување на наставниците и учениците на наставата на далечина, 87% од испитаниците одговориле дека усвоило, 4% одговориле дека училиштето не усвоило препораки и 9% одговориле друго.

4.2.24. Дали воочивте дека некој од учениците има потреба од психолошка поддршка и советување за полесно справување со наставата на далечина и социјалното дистанцирање?

На ова прашање, 65% од испитаниците одговориле дека не воочиле дека некој од учениците имал потреба од психолошка поддршка, додека 35% од испитаниците одговориле дека учениците имале потреба од психолошка поддршка.

4.2.25. Доколку одговоривте да на претходното прашање, кои мерки ги презедовте?

Ова прашање беше од отворен карактер и наставниците имаа можност да одговорат на кој начин се потрудиле да им помогнат, односно кои мерки ги презеле за обезбедување на психолошка поддршка за учениците за време на учебната 2020/2021.

Пред сè наставникот/наставничката разговарал со ученикот/ученичката. Потоа во зависност од ситуацијата во одредени ситуации се разговарало со ученикот и неговите родители, за дополнително да се овозможи полесно надминување на ситуацијата и полесно справување со целосната ситуација.

Последно, наставниците им посочувале на стручната служба (педагог, психолог, социолог, дефектолог) да ги исконтактираат оние ученици кои се соочувале со потешкотии, со цел истите да се надминат. Стручните служби се потрудиле да организираат консултативни средби и да се организираат активности со учениците.

4.2.26. Дали сметате дека наставата на далечина во учебната 2020/2021 обезбеди квалитетно образование и еднаков пристап во образовниот процес?

Загрижувачки се резултатите, односно одговорите на испитаниците во однос на квалитетот на образованието и еднаквиот пристап до образовниот процес. Само 17% од испитаниците сметаат дека наставата на далечина обезбедила квалитетно образование и еднаков пристап во образовниот процес, 54% сметаат дека таа делумно обезбедила квалитетно образование и еднаков пристап во образовниот процес и дури 29% сметаат дека наставата на далечина не обезбедила квалитетно образование и еднаков пристап во образовниот процес. Врз основа на резултатите може да се заклучи дека квалитетот на наставата на далечина не може да се спореди со квалитетот на наставата со физичко

присуство. Голем дел од испитаниците се согласни дека квалитетот на наставата со физичко присуство е супериорен.

4.2.27. Доколку состојбата предизвикана од пандемијата КОВИД-19 придонесе кон повторно враќање на наставата на далечина, што вие би посакале да се промени со цел подобро да можете да ги реализирате часовите и да го предадете материјалот?

Наставниците со ова прашање имаа можност да споделат свое искуство или мислење, а на кое сметаат дека е потребно да му се даде на значење за состојба која би се повторила во иднина. Поради разноликоста на одговорите, а со цел што поблиско да бидат презентирани во резултатите од истражувањето, истите се сублимирани притоа почитувајќи го принципот на дискретност.

Предлозите на наставниците се поделени во неколку категории во зависност од аспектот кој ќе го опфатат со своите искажувања а се однесуваат на промени кои би го олесниле начинот на наставата на далечина:

- Обезбедување на техничка опрема и услови за спроведување и следење на настава на далечина

Да бидат обезбедени соодветни уреди за оние кои што немаат сопствени, односно да се обезбедат уреди (компјутер и таблети) како за учениците, така и за наставниците поради тоа што неретко се случува во некое домаќинство има еден уред, а има две деца на училишна возраст или наставникот има дома деца на училишна возраст, а имаат еден уред. Еден од предлозите е да се обезбеди бесплатен интернет за оние семејства кои се загрозувани и за оние кои имаат повеќе од едно дете на училишна возраст.

- Адаптирана програма за настава на далечина

Во однос на наставната програма потребна е нејзина соодветна адаптација, намалување на фондот на часови со цел фокусирање на ефективност, ефикасност и благосостојба на ученици. Да се зголеми бројот на часови кои учениците ќе разговараат со класниот раководител, психолог, педагог или со стручната служба која е достапна во училиштето. Адаптацијата на материјалите за настава, кои дополнително ќе бидат отворени, достапни, квалитетни електронски содржини по сите наставни предмети.

- **Поддршка од родителите за спроведување на настава на далечина**
Во однос на редовноста и активноста на учениците, наставниците преферираат настава со физичко присуство, но доколку има потреба од настава на далечина потребна е поддршка и од страна на родителите кои ќе водат евиденција за редовноста на своите деца. Уште еден од предлозите за поквалитетна настава е да се одржува настава во помали групи.

- **Проверка на знаењето и оценување со физичко присуство**
Едногласно е дека оценувањето на учениците треба да биде со физичко присуство, поради тоа што на тој начин наставниците можат најреално да го оценат знаењето на ученикот. За наставата на далечина да биде успешна, потребно е и навремено информирање на наставниците со цел тие соодветно да се подготват. Пред да се започне со наставата на далечина да се обезбедат соодветни обуки и алатки за креирање на квалитетни тестови, доколку воопшто наставниците немаат можност да спроведат проверка на знаењето со физичко присуство. Вмрежување на наставници од различни училишта кои предаваат исти предмети со цел да се споделат добри практики, како и спроведување на комбинирана настава.

4.2.28. Дали сакате да дополните нешто што не беше опфатено во овој прашалник, а сметате дека е важно да се напомене?

Ова прашање беше од отворен карактер и наставниците имаа можност да ги споделат личните искуства за време на наставата на далечина. Поради разноликоста на одговорите како и заради задржување на анонимниот карактер на прашалникот одговорите дадени од наставниците се сублимирани и групирани според нивниот одговор односно даден коментар. Дадени беа многу исцрпни искрени лични искуства и затоа се пренесени во по изворно значење колку што дозволи анонимноста и тоа:

- Наставниците за време на наставата на далечина се соочиле со недостаток на „жива комуникација“ помеѓу нив и учениците. Поради тоа тие немале можност да оценат во каква состојба се наоѓа некој од учениците и дали нему му е потребна некаква поддршка. Тие сметаат дека има неприродна состојба на изолација на учениците, што негативно влијае и на нивната можност за социјализација и на наставниот процес во целост.

- Наставниците истакнуваат дека наставата со физичко присуство е подобра, но не по секоја цена, односно во време на пандемија. Секојдневно тие и учениците се

изложуваат на ризик, а носењето на маски по 7 часа дополнително ја отежнува целата ситуација. Според нив МОН и лекарскиот конзилиум да размислат и да се стават во „нивна кожа“ и во „кожа на децата.“

– Како фактор кој имал огромно влијание врз реализацијата на наставата на далечина е поддршката од родителите. Со цел наставата да се реализира подобро потребна е нивната поддршка, разбирање како и поодговорен однос од нивна страна. Наставниците сметаат дека потребни се работилници за подобрување на ИТ вештините на родителите.

– Доколку епидемиолошката ситуација наложи да преминеме на настава на далечина, истата построго треба да се контролира, не само од училиштето, туку од сите надлежни институции. Оценувањето да биде со физичко присуство на учениците и со однапред утврден распоред на тестирање. Бројот на тестови и писмени по наставните предмети да се ограничи и да им се наложи на наставниците да се фокусираат на суштинските содржини од наставните програми.

– Седењето пред компјутер седум часа по 30 минути и зрачењето е лошо и за децата и за возрасните. Особено што секогаш обврските и работата на компјутер биле со подолго траење поради подготвувањето на презентации, тестови и сл. Сето тоа влијаело негативно на физичкото здравје (проблеми со видот, главоболки, искривување на грбот и др).

– Наставниците се согласни со ограничувањето на пристапот учениците истовремено да се вклучат од повеќе уреди преку еден профил (се однесува за Microsoft Teams и Националната платформа за учење на далечина schools.mk).

5. Препораки од испитаниците

5.1. Учениците препорачуваат

Наставата на далечина која се одвиваше во учебната 2020/2021 година во услови предизвикани од пандемијата на вирусот КОВИД -19 создаде состојба полна со предизвици со кои се соочија учениците, а кои можат да се групираат во две групи - квалитет на одвивање на наставата и психофизичката состојба на учениците.

Голем дел од учениците преферираат настава со физичко присуство поради повеќе причини, но првенствено поради социјализација и можноста за полесно совладување на наставната програма. Во овој контекст не се исклучени и потребата од физичка активност како и практична настава.

Потребно е државните институции да најдат соодветен и ефикасен систем во иднина доколку се јави потреба од одвивање на настава на далечина да обезбедат поефикасно користење на платформите и алатките за учење на далечина како би се обезбедила квалитетна настава и наставен материјал соодветно прилагоден на таквиот начин на настава, а посебно на учениците од ранливите категории со цел да им се обезбеди правото на образование. Неопходно потребно е поголемо вклучување на родителите во сите сегменти од процесот на образованието во услови на пандемија.

Доколку потребата од зачувување на здравјето на луѓето како резултат на пандемија наложи повторно одвивање на наставата на далечина, надлежните институции, но и училиштата треба да се погрижат сите ученици да имаат услови за непречено следење на наставата. Успешен и ефективен образовен процес е оној во кој е овозможена инклузивноста на сите ученици, под приближно еднакви услови.

Создавањето на материјали кои се електронски достапни и лесно разбирливи треба да биде приоритет доколку учениците повторно би требале да се вратат со настава на далечина. Наставниот материјал и лекциите кои ги предаваат наставниците треба да бидат интерактивни и лесно разбирливи за учениците со цел да го привлечат нивното внимание и да ги мотивираат полесно да го совладаат материјалот. Државните институции мора да им обезбедат на учениците и наставниците соодветна опрема за следење на наставата, како би се овозможило поефикасно одвивање на истата.

Голем дел од учениците се соочиле со нарушено менталното здравје и социјална изолација и дистанцирање од другите соученици и другари. Во услови на настава на далечина истражувањето покажа дека во најголем број на случаи психолошка поддршка немало. Дури и да постоела психолошка поддршка која била обезбедена од страна на училиштето, таа не била соодветно презентирана на учениците или тие не се чувствувале подготвени за да се обратат до службата. Потребно е институциите, а посебно училиштата да воспостават пракса за подобра и посигурна комуникација на учениците со службата која ќе им обезбеди соодветна психолошка поддршка, во која ќе бидат вклучени и родителите.

Наставата на далечина најголем предизвик била за учениците со посебни потреби и поради тоа државните институции мора да обезбедат соодветни наставни програми и алатки кои ќе им овозможат на овие лица непречено да ја совладаат материјата и при одвивање на часови преку разни платформи.

Придобивка од настава на далечина според учениците е намалување на врсничкото насилство, односно учениците не морале да се соочат со соучениците кои на нив вршеле врсничко насилство (булинг). Поради овој факт треба да се размисли за развивање на системи кои ќе им помогнат на училиштата и кога ќе има настава со физичко присуство да се намали и искорени врсничкото насилство и да се подигне свеста за последиците од него.

5.2. Наставниците препорачуваат

Наставата на далечина која се одвиваше во учебната 2020/2021 година во услови предизвикани од пандемијата на вирусот КОВИД -19 создаде состојба полна со предизвици со кои се соочија наставниците.

Доколку повторно има потреба да се врати наставата на далечина, наставниците препорачуваат пред сè да се обезбедат соодветни уреди како за учениците така и за нив. Ова од причина што дел од наставниците се и родители чии деца истовремено следат настава на далечина и имаат потреба од уред. На овој начин барем дел од проблемите со кои се соочуваат ќе им бидат олеснети и ќе се обезбедат минимални услови за одржувањето на наставата. Меѓу другото, потребно е да се обезбеди бесплатна интернет конекција за социјално загрозените семејства кои немаат можност да ја дозволат.

Во однос на наставната програма, може да извлече заклучок дека е потребна нејзина соодветна адаптација, намалување на фондот на часови со цел фокусирање на ефективност, ефикасност и благосостојба на ученици. За таа цел, потребно е да се зголеми бројот на часови на кои учениците ќе разговараат со класниот раководител, психолог, педагог или со стручната служба која е достапна во училиштето.

Голем дел од наставниците истакнале дека потребно е да се одржуваат обуки за оценување на далечина, поголем пристап до видео материјали, квалитетни електронски содржини по сите наставни предмети, онлајн учебници како и креирање на наставна програма која ќе соодветствува на ваков тип на настава.

Недвосмислено, наставата на далечина влијаела на квалитетот на стекнатото образование од повеќе причини. Имено, постои потреба од поголема активност од страна на учениците која иницира и инволвираност на родителите кои ќе ги поттикнат своите деца сериозно да ја сфатат наставата на далечина, но истовремено да разберат дека и тие носат дел од одговорноста за стекнатото образование и нивото на квалитет на учениците. Учениците да бидат оценети со физичко присуство и да им се овозможи на родителите да се сретнат со наставниците во училиште, а не онлајн со цел да ги образложат проблемите и да се информираат објективно за успехот и поведението на учениците.

Од исклучителна важност е и вмрежувањето на наставниците кои во различни училишта предаваат исти предмети со цел да споделат добри практики и искуства, а во насока на подобрување на искуството на учениците и поефективна реализација на наставата на далечина

6. Заклучоци

Целосната ситуација настаната како резултат на пандемијата несомнено предизвика огромен број на промени и адаптации на секојдневниот начин на живот. Иако се преземаа разновидни мерки за максимално прилагодување и минимизирање на ефектите од целосната ситуација, последиците кои настанаа како резултат на новововедениот начин на функционирање допрва ќе ги дознаеме.

Наставата со физичко присуство во ниту еден момент по својата суштина нема да може да биде заменета со настава на далечина, Особено поради потешкотиите со кои што се соочија наставниците и учениците. Доколку епидемиолошката ситуација доведе до повторно воведување на наставата на далечина, Министерството за образование и наука треба да ги има предвид претходно наведените препораки кои наставниците и учениците ги воочиле како недостатоци при реализација на наставата на далечина во учебната 2020/2021 година.

При креирањето на разновидните планови и стратегии Министерството за образование и наука треба да ги има предвид потребите и предизвиците со кои се соочија наставниците и учениците. За таа цел ќе биде потребно да се креираат соодветни платформи каде што ќе биде достапен целиот материјал кој ќе биде адаптиран за потребите на наставата на далечина, а воедно и пред нејзино започнување, да бидат спроведени обуки кои ќе ги подготват наставниците да им го овозможат најквалитетното образование на своите ученици. За проверката на знаењето наставниците препорачуваат таа да се одвива со физичко присуство со цел најреално да може да се оцени знаењето на ученикот.

Доколку наставата на далечина се повтори треба да бидат вклучени и родителите на учениците за да се погрижат нивните деца редовно да ја посетуваат наставата, редовно да го совладуваат материјалот, но и да се сигурни дека тие имаат/немаат потреба од психолошка поддршка.

Исклучително важно е да се пронајде начин да се обезбедат компјутери или таблети, или некој друг тип на опрема на ранливите категории, на социјално загрозените и многудетни семејства, поради тоа што се покажа дека за овој вид на настава потребна е и соодветна техничка опрема, која неретко е недостапна за голем дел од наставниците и учениците.

Реализирањето на наставата на далечина бера поголема толерантност, разбирање и доверба помеѓу учениците и наставниците, со цел да се избегне создавање на поголема анксиозност и стрес при спроведување на наставата, но и проверката на знаењето.

Потребно е да се посвети особено внимание на ментално здравје и благосостојба на учениците и доколку се забележат некои промени или увидат дека некој од учениците има потреба од психолошка поддршка, наставниците да го пријават до родителите и службите. Службите за психолошка поддршка да создадат сигурна атмосфера каде учениците ќе се чувствуваат удобно да ги споделат своите проблеми, дилеми или едноставно да можат да поразговараат со некого.

